

ВАРІАНТ 1

1. Пісня «Цвіте терен, цвіте терен» належить до групи **А** *пісні про кохання*.
2. Усі важливі вияви сімейного життя відтворено у **В** *родинно-побутових піснях*.
3. Остромирове Євангеліє та «Ізборник Святослава» є **А** *найдавнішими рукописними книгами Київської Русі*.
4. Запровадження християнства на Русі датують **Б** *988 р.*
5. Біблія розпочинається **Б** *книгою Буття*.
6. «Слово о полку Ігоревім» — це пам'ятка літератури доби **Г** *орнаменталізму*.
7. Учення про самопізнання і споріднену працю, проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії із собою і світом — ознаки творчості **В** *Григорія Сковороди*.
8. Вертеп — це **В** *старовинний пересувний ляльковий театр, де ставили релігійні та світські п'єси*.
9. «Той, в кого совість як чистий кришталь», є ідеалом твору Григорія Сковороди **А** *«Всякому місту — звичай і права»*.
10. Укладачами збірки «Русалка Дністровая» є **Б** *М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький*.
11. Зачинателем нової української літератури є **Б** *Іван Котляревський*.
12. «Заповіт» («Як умру, то поховайте...») Т. Шевченка — зразок лірики **Б** *громадянської*.
13. Російському поетові Василю Жуковському Тарас Шевченко присвятив твір **Б** *«Катерина»*.
14. Твори Тараса Шевченка «До Основ'яненка» та «Іван Підкова» є **Б** *романтичними*.
15. Притчею є біблійний твір **А** *про блудного сина*.
16. Дієвою участю Пантелеймона Куліша у формуванні української мови є **Б** *створення «Граматки» — правопису української мови («кулішівки»)*.
17. Установіть відповідність між персонажами і літературними творами
  - 1–Б Кий — «Повість минулих літ»
  - 2–Г Макогоненко — «Наталка Полтавка»
  - 3–В Черевань — «Чорна рада»
  - 4–А Дідона — «Енеїда»

18. Установіть відповідність між афористичними висловами з Біблії та їх значеннями
- 1–Д сіль землі — найвидатніші представники певної спільної групи, класу; найважливіша частина суспільства
  - 2–Г манна небесна — несподівано отримані життєві блага
  - 3–А наріжний камінь — головна ідея, основа
  - 4–Б Ноїв ковчег — надійний притулок
19. Установіть відповідність між літературознавчими термінами та їх визначеннями
- 1–Г притча — навчальна алегорична оповідь, у якій власне сюжет підпорядкований моралі твору
  - 2–Б послання — віршований та публіцистичний твір, написаний у формі листа або звернення до конкретного адресата чи широкого загалу
  - 3–А апокриф — твір середньовічної літератури. релігійного спрямування, не визнаний церквою
  - 4–В літопис — історичний твір, у якому розповідь про історичні події та факти подано в хронологічному порядку за роками
20. Установіть відповідність між прислів'ями і тими, хто їх промовляє у романі «Чорна рада»
- 1–Д Голодній кумі хліб на умі — Кирило Тур
  - 2–А Два коти в одному мішку не помиряться — Брюховецький
  - 3–Б Вовка скільки не годуй, а він усе в ліс дивиться — Гвинтовка
  - 4–В Брехнею світ пройде, та назад не вернешся — Пугач
21. Твори П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Л. Боровиковського належать до літературного стилю (напрямку) — *романтизму*.
22. Творцем української художньої прози є *Г. Квітка-Основ'яненко*.
23. Устина — дівчина-кріпачка — це героїня твору (записати автора і назву твору) *Марка Вовчка «Інститутка»*.
24. Збірник житійних оповідань про подвижницьку, богоугодну діяльність ченців певного монастиря називають *патериком*.
25. Розкрийте основні мотиви ранньої творчості Т. Шевченка.

Ранній період творчості Т. Шевченка припадає на 1837–1843 роки. У 1840 р. в Петербурзі побачила світ перша збірка Шевченка — «Кобзар». Це була подія величезного значення не лише в історії української літератури, а й в історії самосвідомості українського народу. «Кобзар» відкривався віршем-заспівом «Думи мої, думи мої...». Це — поетичне кредо молодого автора. Шевченко звертався до власних поезій-«дум» як до живих істот, викоханих ним дітей-«квітів». Він благословляв їх на дорогу: «В Україну ідіть, діти, в нашу Україну...» — з надією, що вони знайдуть щирі відгуки в серцях земля-

ків. Тему призначення поета і поезії Шевченко розвинув в інших поезіях раннього періоду («Перебендя», «На вічну пам'ять Котляревському», «До Основ'яненка»).

Одним із перших поетичних творів Кобзаря є балада «Причинна». У ній поет вивів образ дівчини-сироти, яка залишилася зовсім самотньою, коли її коханий поїхав у далекі краї. Пригнічена своїм горем, дівчина сприймається людьми як «причинна», тобто несповна розуму. Самотність та вороже ставлення «чужих людей» стає причиною її смерті. Повернувшись із мандрівки, козак висловлює їм докір, сформований як запитання:

За що ж вони розлучили
Мене із тобою?

Він також помирає. Трагічна смерть козака сприймається як неминучість, оскільки він не може змиритися із втратою коханої, а також не може жити серед «чужих людей», позбавлених гуманізму.

У баладі «Причинна» реальне переплітається із міфічним, твір характеризується романтичним¹ звучанням.

Для Катерини з однойменної поеми «чужими людьми» стали батько та мати, які вигнали її з дому, коли дізналися про те, що в неї повинна народитися дитина. Вони не змогли піти всупереч громадській думці, щоб захистити свою доньку, і вчинили у дусі традицій. У поемі «Катерина» Т. Шевченко засуджує поведінку офіцера, зрештою, всю мораль суспільства, яке дозволило занепасти душу молодій дівчині:

Тому доля запродала
од краю до краю,
А другому оставила
Те, де заховують.

Як бачимо, переживання, почуття людини були провідними мотивами ранньої творчості поета. Однак поеми «Тарасова ніч», «Іван Підкова», «Гайдамаки» засвідчують зацікавлення поета історією та історичними постатями. У творі «Тарасова ніч» Шевченко розповідає про поневолення українського

¹ **Романтизм** — творчий метод, що розвивався у світовій літературі наприкінці XVIII — у перших десятиліттях XIX ст. Романтизму притаманна підвищена увага до неповторного, незвичайного, тасмничого, героїчного. Романтичний герой — це сильна особистість, яка не сприймає прозаїзму і бездуховності. Тому письменник-романтик створював особливий світ фантастики, героїчного минулого тощо. Одним із найбільш визначальних художніх прийомів романтизму є контраст між реальним і фантастичним, минулим і сучасним, між волею і неволею. Герої романтичних творів поставали в незвичайних, небуденних обставинах. Наділені сильними і яскравими почуттями, вони виражали прагнення до свободи, справедливості й боротьби за їх досягнення. Такий зміст вимагав відповідної форми: гострого сюжету, підвищеної емоційності, драматизму зображення ситуації, ідеалізації образів. Романтики активно використовували фольклорні засоби і жанри.

народу польською шляхтою, а далі переходить до опису протистояння козаків на чолі з Тарасом Трясилом. Ця боротьба завершується перемогою козаків:

Зійшло сонце — ляшки-панки
Покотом лежали.

У поемі «Тарасова ніч» звучить також мотив ролі народного співця. Зустріч селян з кобзарем повертає їм історичну пам'ять про славне минуле України.

У поемі «Іван Підкова» Шевченко також звертається до історичного минулого з метою розбудити козацьку відвагу:

Було колись добре жити
На тій Україні...
А згадаймо! Може, серце
Хоч трохи спочине.

Образ високих могил асоціюється із втраченою славою козацької України.

Темою історичної поеми «Гайдамаки» послужили події Коліївщини. У цьому творі поет свідомо вивів образ наймита Яреми Галайди як народного героя. У поемі діють і конкретні історичні особи — Іван Гонта та Максим Залізник. У «Гайдамаках» мотиви національно-визвольної боротьби взаємопереплетені з багатьма іншими, наприклад: вірності в коханні, зображенні життя українського селянства та знущання над ним польських конфедератів тощо.

У ранніх творах Шевченка велику роль відіграють пейзажні картини. Тут поет щедро використовує фольклор, який підкреслює ліричне звучання цих творів.

ВАРІАНТ 2

1. Мотивом нерозділеного, нещасливого кохання пройнята пісня **Г** «*Цвіте терен, цвіте терен...*».

2. Укажіть ознаку пісень про кохання, яка характерна для цих рядків

А я візьму кріселечко,
Сяду край віконця.

Я ще й очі не зімкнула,
А вже сходить сонце...

В романтичний характер зображення дійсності, якому властиві ідеалізація почуттів ліричного героя.

3. «Заплітаю коси — не так!.. Вона мене і щипає, і штрикає, і гребінцем мене скородить, і шпильками коле, водою зливає, — чого-чого не доказує над моєю головонькою бідною!» — скаржиться героїня твору **Б** «*Інститутка*».

4. В основі поділу книг Біблії на Старий та Новий Заповіти лежить **В** народження Ісуса Христа на землі.

5. Літописи належать до літератури **В** оригінальної.

6. Апостол (1574), «Буквар» (1574), Острозька Біблія (1581) є першими **Б** друкованими на українських землях книгами, виданими І. Федоровим.

7. Український романтизм сформувався у **В** 20–40-х роках XIX ст.

8. Вислови «З очей аж іскри полетіли», «І носа хоч кому утруть», «Чмелів довгенько... слухав, / Оскому щоб з зубів зігнать» є **Б** фольклорними фразеологізмами.

9. На вірну смерть заради «общого добра» в «Енеїді» йде **Б** Евріал.

10. П'єса Івана Котляревського «Наталка Полтавка» розпочинається піснею **Г** «*Віють вітри, віють буйні*».

11. «Маруся» є повістю **Г** сентиментально-реалістичною.

12. Епізод приїзду панночки й обрання Устини покоївкою в сюжеті твору «Інститутка» є **А** зав'язкою.

13. Народився в селі Сорочинці Полтавської губернії, спостерігав за ярмарками, слухав розповіді старих людей, казки, анекдоти. Навчався в Ніжинській гімназії вищих наук, де завідував учнівською бібліотекою, захопився живописом і театром, цікавився усною народною творчістю та писав літературні твори в різних жанрах **Б** Микола Гоголь.

14. Тарас Шевченко був учасником організації **В** Кирило-Мефодіївське товариство.

15. У романі Пантелеймона Куліша «Чорна рада» змальовано події **В** 1663 р.

16. Справжнє прізвище Марка Вовчка **Б** Марія Вілінська.

17. Установіть відповідність
- 1–Б Остромирове Євангеліє, «Ізборники Святослава» — найдавніші рукописні книги
  - 2–В Апостол, «Буквар», Острозька Біблія — перші друковані на українських землях книги, видані І. Федоровим
  - 3–Г «Повість минулих літ», «Повчання Володимира Мономаха» — пам'ятки оригінальної літератури
  - 4–А легенди: про Мойсея, про Вавилонську вежу — зразки перекладної літератури
18. Установіть відповідність між уривками та творами Тараса Шевченка, з яких їх узято
- 1–Д «Якби ви вчилися так, як треба, / То й мудрість би була своя» — «І мертвим, і живим, і ненарожденним...»
  - 2–В «Кайдани порвіте / І вражою злою кров'ю / Волю окропіте...» — «Заповіт»
  - 3–Б «Ви любите на братові / Шкуру, а не душу!» — «Кавказ»
  - 4–А «Наша дума, наша пісня / Не вмре, не загине...» — «До Основ'яненка»
19. Установіть відповідність між героями творів та жанрами, до яких ці твори належать
- 1–В Прометей — поема
  - 2–Б Кирило Тур — роман
  - 3–Г Бджола, Шершень — байка
  - 4–Д Тарас Бульба — повість
20. Установіть відповідність
- 1–Б «Повість минулих літ» — монументалізм
  - 2–А «Літопис Григорія Грабянки» — бароко
  - 3–Г «Маруся» — сентименталізм
  - 4–Д «До Основ'яненка» — романтизм
21. Твір «Енеїда» за жанром — *епічна бурлескно-трагедійна поема*.
22. Мотив дороги використано у композиції твору (записати автора і назву твору) *П. Куліша «Чорна рада»*.
23. Тривога за жіночу долю звучить у творах Т. Шевченка (записати назви творів) *«Причинна», «У нашій раї на землі...»*.
24. Першим твором нової української літератури вважають *«Енеїду» І. Котляревського*.
25. Які моральні цінності оспівано в українських родинно-побутових піснях?

Широкий і багатогранний світ моральних принципів і почуттів людини розгортається в родинно-побутовій пісенності українського народу.

Родинно-побутові пісні — це ліричні твори, у яких відображені почуття, переживання, думки людини, пов'язані з її особистим життям, подіями в сім'ї, родинними стосунками. За тематикою їх поділяють на три групи: пісні про кохання; пісні про сімейне життя (родинні стосунки), пісні про трагічні сімейні обставини (вдовині, сирітські). Є ще одна група пісень, які всі родинно-побутові проблеми висвітлюють гумористично, — це жартівливі пісні.

Пісні про кохання посідають центральне місце в українській народній поезії. Вони відображають людські почуття (від ніжної прихильності до ненависті), відтворюють ставлення до закоханих їхніх батьків та інших людей. У цих піснях постає кохання — вірне чи зрадливе, взаємне чи нерозділене, щасливе чи нещасне. Поетику пісень про кохання вирізняє романтичний характер зображення дійсності, ідеалізація почуттів, як, наприклад, у пісні «Цвіте терен»:

А я візьму кріселечко,
Сяду край віконця.
Я ще очі не зімкнула,
А вже сходить сонце.

З художньо-поетичних засобів у піснях про кохання найчастіше використовуються епітети (біле личко, ясні очі, уста малинові); порівняння (чорні очка, як терен); паралелізми (не всі тії та й сади цвітуть, що весною розпускаються; не всі тії побираються, котрі любляться та й кохаються).

Народ високо підносить такі моральні цінності, як вірність у коханні, обов'язковість збереження цноти до шлюбу, важливість батьківського й материнського благословення на одруження, необхідність для дівчини подбати про свій посаг, а для хлопця — про достаток майбутньої сім'ї.

Пісні про сімейне життя охоплюють родинні стосунки, сімейні конфлікти, побут тощо. Найпоширеніша тема — нелегка жіноча доля. Недоброзичливе ставлення свекрухи, жорстокість чоловіка, його пияцтво — проблеми, що постають перед дівчиною, яка виходить заміж. Іван Франко називав такі пісні «жіночими невольничими псалмами».

Пісні про трагічні сімейні обставини пов'язані із втратою членів сім'ї. Це насамперед сирітські пісні, у яких український народ оплакував нелегку долю сироти:

Та немає гірш нікому,
Як тій сиротині,
Що ніхто не пригорне
При лихій годині.

У цих піснях часто постає образ билини в полі, яку вітер ламає; тоненької очеретини, що гнеться від життєвої бурі. Пестливі слова «матусенька», «ба-

тенько», «горенько» вживаються з метою викликати у слухачів співчуття. Такою ж образною структурою характеризуються і вдовині пісні, у яких змальовується важка доля жінки, що залишилась без чоловіка.

Традиційно до сиріт і вдів ставились в Україні зі співчуттям, тому й у родинно-побутових піснях відображені такі високі моральні цінності, як обов'язок кожного, особливо односельців, ділитися із сиротами і вдовами частиною свого добра, допомагати їм у щоденних клопотах.

Весела вдача українців, які вміють з гумором сприймати несподівані повороти долі, відображена у жартівливих піснях. У таких піснях згадуються невдале залицяння хлопця до дівчини, залицяння самих дівчат до хлопців тощо, горе-женихи й безчесні дівчата. У них маємо химерні ситуації, вигадливі «сюжети», неправдоподібні сполуки. Відомими жартівливими піснями є «Із сиром пироги...», «Дівка в сінях стояла...», «Кину кужіль на полицю...», «Послала мене мати...», «Бодай ся когут знудив...» та чимало інших.

Отже, родинно-побутова пісенність відображає моральні цінності й почуття людини, які в основному сформувалися під впливом традиційних уявлень про добро і зло у стосунках між членами родини та громадою.

ВАРІАНТ 3

1. У рядках з народної балади

Летять три зозуленьки	Друга прилетіла,
І всі три рябенькі:	Край серденька сіла;
Одна прилетіла,	Третя прилетіла
В головоньках сіла;	Та в ніженьках сіла...

йдеться про **Б** *смерть козака*.

- «Де матінка плаче, там Дунай розлився...», — сказано в **В** *баладі*.
- На думку Святослава, «Розбудили лихо недобре, Що приспав був отець їх...», князі (за «Словом о полку Ігоревім») **В** *Ігор і Всеволод*.
- До козацьких літописів належить **Г** *«Літопис Самовидця»*.
- Перший повний переклад Біблії українською мовою здійснили **В** *П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький*.
- Уособленням щасливого хутірського життя в «Чорній раді» є **Г** *Черевань*.
- Епізод страти українських козаків на майдані у Варшаві наявний у творі **Б** *М. Гоголя*.
- За мотивами одного з розділів Біблії, що являє собою пророче видіння майбутніх перетворень, коли «свята на землю правда прилетить», Тарас Шевченко написав твір **Б** *«Ісаія. Глава 35»*.
- Незламність, титанізм у поемі Тараса Шевченка «Кавказ» символізує образ **Б** *Прометей*.
- У 40-х роках ХІХ ст. П. Куліш разом з В. Білозерським, М. Костомаровим та іншими створює **А** *Кирило-Мефодіївське братство*.
- Називав Марка Вовчка «донею» **Б** *Тарас Шевченко*.
- Відгуком на тогочасну загарбницьку імперську політику у творчості Т. Шевченка є **А** *«Кавказ»*.
- Головним героєм твору «Гайдамаки» є **Б** *повсталий народ*.
- Зразком сентименталізму є твір **Б** *Г. Квітки-Основ'яненка*.
- Твори «Бджола та Шершень», «Собака і Вовк» за жанром **Б** *байки*.
- З посвятою Т. Г. Шевченку вийшов твір **А** *Марка Вовчка «Інститутка»*.

17. Установіть відповідність між жанрами народних пісень та їх прикладами
- 1–Б родинно-побутові — «Сонце низенько, вечір близенько»
  - 2–А календарно-обрядові — «Нова радість стала...»
  - 3–В балади — «Ой на горі вогонь горить»
  - 4–Г історичні — «Ой Морозе, Морозенку»
18. Установіть відповідність між назвами літописів та подіями, які вони описують
- 1–Б «Повість минулих літ» — відомості про територію, заселену слов'янами, про їхні звичаї та мову, героїчне минуле Київської держави з 852 до 1110 року
  - 2–Г «Галицько-Волинський літопис» — боротьба за престол у Галичі між князями, хоробрість князя Данила в бою з татарами на ріці Калці
  - 3–В «Київський літопис» — велике лихоліття Руської землі — наскоки половців, безлад у державі внаслідок князівських міжусобиць
  - 4–А «Літопис Самовидця» — чорна рада під Ніжином, два ворожі табори — Сомка і Брюховецького
19. Установіть відповідність між художніми засобами та їх прикладами у творах Г. Сковороди
- 1–Д Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум — епіфора
  - 2–Б непокоїть Венерин амур — метафора
  - 3–А Знаю, що смерть — як коса замашна,
Навіть царя не обійде вона — порівняння
  - 4–Г Що є свобода? Добро в ній якеє? — риторичне запитання
20. Установіть відповідність.
- 1–Г «Той безперервно стягає поля, / Сей іноземних заводить телят. / Ті на ловецтво готують собак, / В сих дім, як вулик, гуде від гуляк...» — «Всякому місту — звичай і права»
  - 2–А «О, якби в дурні мені не пошитись, / Щоб без свободи не міг я лишитись. / Слава навіки буде з тобою, / Вольності отче, Богдане-герою!» — «De libertate»
  - 3–Б «Чи знаєш ти, що плоди твоєї праці не стільки тобі самій, як людям корисні, а тобі часто і шкодять, приносячи замість нагороди смерть...» — «Бджола та Шершень»
  - 4–Д «З усіх утрат втрата часу найбільша» — афоризм
21. Ідея волелюбності яскраво втілена у творі Г. Сковороди «*De libertate*».
22. Твір «Наталка Полтавка» за жанром — це *соціально-побутова драма*.
23. Перші друковані книги в Україні (записати не менше двох): *Апостол (1574)*, *«Буквар» (1574)*, *Острозька Біблія (1581)*.

24. Кульмінацією твору Т. Шевченка «Сон» («У всякого своя доля...») є сцена *«генерального мордобиття»*.
25. Які основні мотиви послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним...»?

Поема «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє», написана наприкінці грудня 1845 р., завершувала цикл раніше написаних поем і стала синтезом Шевченкових думок про волю, живою програмою національно-культурного, соціального і політичного визволення України. Цей твір — справжній заповіт Шевченка для нації.

Уже в епіграфі твору («Коли хто говорить: люблю Бога, а брата свого ненавидить, — лжа оце») поет виразно вказував на свій ідеал — Україну як національну спільність, побудовану на засадах гуманної християнської моралі. Нація в поемі постає в образі спільного дому. Тому ліричний герой важко переживає зло і неправду, які бачить у цьому домі:

Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають,
Людей запрягають
В тяжкі ярма.

Послання охоплює минулий («мертвим»), теперішній («живим») і майбутній («ненарожденним») часи, а разом це — вічність, отже, поширюється і на нас. Звертаючись до совісті дворян-українців, які не цікавляться уроками історії, рідною мовою, за кордоном здобувають освіту, Тарас Шевченко докоряє, просить, проклинає:

Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова...
Все розберіть...

З провідної ідеї поеми — «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» — впливало найперше завдання дбати про державно-політичну незалежність України: «Розкуйтеся...» Але перш ніж позбутися політичного гноблення, треба було скинути ті кайдани, якими обмінювалися, які кували один на одного земляки-українці. Тому «...братайтесь!» — це вищий ступінь любові до України. Вищі верстви українців, як спостерігав Т. Шевченко, були глухими до потреб простого народу, не чули зойку покривджених не тільки російським царатом, але й ними людей. Поет закликає панство схаменутися, брататися з «нижчими» верствами українського народу («...Бо хто матір забуває, того Бог карає»). У посланні «І мертвим, і живим...» поет не просить, а навіть

благає панство обняти «найменшого брата», тобто поневолений трудящий люд, під покровом матері-України:

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.

Образ майбутнього такий привабливий, такий довгожданий і, здається, недосяжний.

Найвищий ступінь любові до України поетові земляки виявили б тоді, коли шукали б для себе правди, волі й братерства не поза її межами — у Росії чи навіть у Західній Європі, а «у своїй хаті». «У чужому краю» для них не може бути «братерства братнього», бо воно можливе тільки на рідній землі. І це цілком природно. Цю одвічну правду поет стверджує образно й рішуче:

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра...

Злочин багатих Шевченкових земляків полягав не тільки в тому, що вони шукали в чужих краях «доброго добра», а й у тім, що занедбали національно-культурний розвиток України, стали зрадниками, перевертнями — «свого цуралися». Таких Бог карає і навіть чужі люди проганяють. Здобутки науки і культури інших народів дуже потрібні, без їх засвоєння неможливий національний прогрес у цих галузях, але занедбувати при цьому своє, рідне — просто недопустимо.

Заповіт для сучасників і нащадків досить промовистий:

Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь.

Отже, з безмежної любові Шевченка до України і до земляків народилося це сміливе, гостре й одночасно дружнє поетичне слово, яке «неложними устами» не тільки сказало землякам усю правду в очі, але намагалось повернути на праведну дорогу, збудити у них національну свідомість, спрямувати їх зусилля для справи національно-політичного визволення України.

ВАРІАНТ 4

1. Мотив вірності, закоханості молодих сердець звучить у пісні **Б** «*Місяць на небі, зіроньки сяють*».
2. Пісня «Ой на горі вогонь горить» належить до **Г** балад.
3. Новий Заповіт являє собою **Г** розповідь про народження, життя і мученицьку смерть Ісуса Христа.
4. Найдавніша пам'ятка давньоукраїнської літератури, «Слово про похід Ігорів», розповідає про **В** похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославича на половців 1185 р.
5. Найвідоміша в поетичній спадщині Григорія Сковороди збірка має назву **Б** «*Сад божественних пісень*».
6. Найдавнішою пам'яткою українського письменства є **Г** «*Повість минулих літ*».
7. Г. Сковорода є найвидатнішою постаттю в культурному й літературному житті України **А** XVIII ст.
8. Біблійний фразеологізм *вавилонська вежа* означає **Б** справу, яку ніколи не буде завершено.
9. Вислів *Йти в народ... вчитися в нього мудрості* був девізом **Б** «*Руської трійці*».
10. Першим драматичним твором нової української літератури є **Б** «*Наталка Полтавка*» І. П. Котляревського.
11. У п'єсі «Наталка Полтавка» пісню «Ой під вишнею...» співає **Б** виборний Макогоненко.
12. «Люблю, люблю, божусь кліщами, / Ковадлом, молотом, міхами». У рядках поеми «Енеїда» автор для створення комічного ефекту використав **Г** професіоналізми.
13. «Будеш, батьку, панувати, / Поки живуть люди, / Поки сонце з неба сяє, / Тебе не забудуть!» — пророкував безсмертя **В** І. Котляревському Т. Шевченко.
14. На цій ілюстрації — герої твору

Г «*Наталка Полтавка*».

15. Сатиричною є поема Тараса Шевченка **Б** «Сон» («У всякого своя доля...»).
16. За жанром твір Т. Шевченка «До Основ'яненка» є **В** посланням.
17. Установіть відповідність між творами та жанрами, до яких вони належать
- 1–Г «Наталка Полтавка» — соціально-побутова драма
  - 2–Б «Енеїда» — бурлескно-травестійна поема
  - 3–А «Маруся» — сентиментально-реалістична повість
  - 4–В «Чорна рада» — історичний роман
18. Установіть відповідність між персонажами творів та їх характеристиками
- 1–В «Сіда, ряба, беззуба, коса, / Розхристана, простоволоса...» — Сивілла
  - 2–А «Золото — не дівка!.. Окрім того, що красива, розумна... — яке в неї добре серце, як вона поважає матір свою...» — Наталка Полтавка
  - 3–Б «Висока, прямесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці — як тернові ягідки, брівоньки — як на шнурочку» — Маруся
  - 4–Д «І що ж то за хороша з лица була! І в кого вона така вродилася! Здається, і не змалювати такої кралі!..» — панночка-інститутка
19. Установіть відповідність між художніми напрямками та їх характеристиками
- 1–Б напрям у європейській літературі та мистецтві XVII – поч. XIX ст., для якого характерна орієнтація на античне мистецтво, а також раціоналізм, що виявляється у чіткості, продуманості твору, гармонії частини і цілого — класицизм
  - 2–В літературний напрям другої половини XVIII – початку XIX ст., що характеризувався особливою увагою до духовного світу людини і відзначався ідеалізацією дійсності та перебільшенням почуттів — сентименталізм
  - 3–А художній метод і творчий напрям, для якого характерні бурхливі почуття, незвичайність в обставинах, зовнішності героя; герой обов'язково протиставляється натовпу — романтизм
  - 4–Г художній напрям у літературі й мистецтві, основоположною для якого є проблема взаємин людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу особистості — реалізм
20. Установіть відповідність між художніми напрямками та їх представниками
- 1–Б романтизм — Маркіян Шашкевич
  - 2–А сентименталізм — Григорій Квітка-Основ'яненко
  - 3–В реалізм — Тарас Шевченко (період «трьох літ»)
  - 4–Д монументалізм — «Повість минулих літ»

21. Вірш Г. Сковороди «Всякому місту — звичай і права» використав у своїй творчості *І. Котляревський*.
22. Ідея «Повісті минулих літ» — *уславити Русь, закликати спільно боротися із зовнішніми ворогами, об'єднати руські землі й засудити братовбивчі війни за княжий престол*.
23. «Пізнавай себе, а пізнавши — удосконалюй», — у цьому, за Г. Сковородою, *полягає ідея «сродної» праці*.
24. Кульмінацією повісті «Маруся» є *смерть Марусі*.
25. Чи можна погоджуватись із думкою, що «Енеїда» Івана Котляревського — це енциклопедія українського народознавства?

Так, думка про те, що «Енеїда» Івана Котляревського — це енциклопедія українського народознавства, — незаперечна, адже, перевдягнувши своїх персонажів в українське національне вбрання, автор змальовує життя України XVIII – початку XIX століття. І. Котляревський виступає в «Енеїді» знавцем усної народної творчості та блискучим побутописцем. У творі широко представлені фольклорні традиції та етнографічні деталі.

Дуже часто в поемі йдеться про частування і прийоми гостей, що дало можливість автору детально описати, як зустрічають гостя українці, які страви входять до національної кухні. Наприклад, приймаючи Енея, Дідона частує його галушками і кулешем. Після обіду почалися розваги, заграла музика, усі пішли танцювати. Танцюють троянці та жителі Карфагена українські народні танці.

У поемі відтворено і характерне для того часу чумакування. В «Енеїді» воно згадується в комічному плані. Побачивши обідраних троянців уперше, Дідона спитала, чи не чумаки вони. Привезену з Криму сіль троянці, як дорогий у той час продукт, разом з іншими подарунками віддають Латинові.

Чудову картину з життя давньої України автор змальовує у сцені вивчення троянцями латинської граматики. За наказом Енея вони купили «Піярську граматику», тобто підручник, за яким учився і сам Котляревський. Щоб вивчити латинську мову, троянці користуються основним методом тогочасного навчання — визубрюють «граматику» напам'ять. Письменник сатирично зображує традиції схоластичної школи, коли учнів примушували зачувати підручники слово в слово, не турбуючись про розуміння змісту.

Є у творі також згадки про речі хатнього і господарського вжитку: у Дідони троянці їдять з «полив'яних мисок» і «кленових тарілок». З «Енеїди» довідуємося і про національне вбрання українців кінця XVIII – початку XIX століття — жіноче і чоловіче, селянське і панське, буденне і святкове. Венера носить «очіпок грезетовий», а на гулянні в Дідони дівчата танцювали в драбушках, у чоботах і свитках.

У поемі знайшли широке відображення фольклорні звичаї, повір'я, народне мистецтво. Картини вечорниць, похорону, поминок, ворожіння за своєю точністю наближаються до етнографічних записів. Особливо часто звертається Котляревський до відтворення обрядів заклинання, лікування й чаклування, якими користувалися ворожки та знахарі. Венера скаржитья Нептунові, що пожежею на флоті Еней був так наляканий, що «насилу баби одшептали». Невтес радить Енеєві «заплювати горе». Поема подає відомості про давні ігри («у свиню», «у панаса», «у ворона»), про танці та пісні до них («горлиця», «журавель»).

Відтворення в «Енеїді» етнографії народу надає їй яскравого і чарівного національного колориту. Це одна з головних особливостей поеми. Національний колорит посилюється конкретним географічним визначенням місця зображуваних подій: тут згадуються назви міст і сіл України (Полтава, Решетилівка), а також є згадки про історичні події (часи Богдана Хмельницького, гайдамаччина).

Отже, у поемі «Енеїда» Котляревський всебічно відтворив побут України XVIII – початку XIX століття. Яскравий і соковитий національний колорит є одним із засобів зображення сучасної письменникові дійсності. Цей твір — справжня енциклопедія життя України того часу, тому що в ньому повно та правдиво передано особливості епохи.

ВАРІАНТ 5

1. До жартівливих належить пісня **В** «*Ой під вишнею, під черешнею*».
2. Першу бібліотеку при Софійському соборі заснував **Б** *Ярослав Мудрий*.
3. Біблія належить до літератури **Б** *перекладної*.
4. Основу роману П. Куліша «Чорна рада» становить **Б** «*Літопис Самовидця*».
5. «Батька-матері не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях», — каже героїня твору **В** *Марка Вовчка*.
6. Головною думкою «Слова про похід Ігорів» є **Г** *заклик руських князів до єднання для спільної боротьби проти зовнішніх ворогів*.
7. Цю особу згадано у творі

Б «*Слово про похід Ігорів*».

8. Учення Г. Сковороди про споріднену працю втілено у творі **Б** «*Бджола та Шершень*».
9. У рядках «...Тоді кружляв сивуху, / І оселедцем заїдав. / Він, сьому випивши осьмуху, / Послідки з кварти виливав» (поема І. Котляревського «Енеїда») ідеться про **Б** *Зевса*.
10. Образ троянців в «Енеїді» І. Котляревського уособлює **Г** *рядове запорозьке козацтво*.
11. Сентименталізм віддає перевагу **Б** *почуттям, внутрішньому світу людини*.
12. Перешкода до одруження Марусі та Василя (Г. Квітка-Основ'яненко «Маруся») **А** *солдатчина*.
13. У вступі-зверненні до дівчат (поема «Катерина») Т. Шевченко **В** *застерігає від необдуманих учинків*.
14. У рядках

Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою

Т. Шевченко звертається до **В** *долі*.

15. Служив у війську, отримав звання штабс-капітана, за військово-дипломатичну операцію нагороджений орденом Анни **Г** *І. Котляревський*.
16. Перший друкований твір, написаний живою українською розмовною мовою, — **Г** *«Енеїда»*.
17. Установіть відповідність
- 1–Д гумор — різновид комічного, зображення життя у беззлобно-добродушному, жартівливому тоні
- 2–Г сарказм — уїдлива, зла, гірка насмішка
- 3–Б гротеск — тип художньої образності, в основі якого лежить крайня міра умовності у відтворенні життя, а також характерне навмисне карикатурне спотворення форм і сутності предметів, поєднання реального і фантастичного, трагічного і комічного, нормального і абсурдного
- 4–В іронія — прихована насмішка або стилістичний прийом, коли особа чи явище удавано схвалюються або осуджуються з метою досягти протилежного ефекту
18. Установіть відповідність цитат (портретів) з «Чорної ради» П. Куліша з іменами персонажів, яких вони стосуються
- 1–Г «Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанях, чоботи шкапові, попротоптувані — і пучки видно. Хіба по шаблі можна б догадуватися, що воно щось не просте: шабля аж горіла од золота; да й на йому була мов чужа. [...] Так наче собі чоловік простенький, тихенький. [...] Тільки очі були якісь чудні — так і бігають то сюди, то туди і, здається, так усе й чигають ізпідтишка чоловіка» — Брюховецький
- 2–А «...Був воїн уроди, красоти дуже дивної; був високий, огрядний собі пан, кругловидий, русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку; очі ясні, веселі, як зорі...» — Сомко
- 3–Д «Пика широка, засмалена на сонці; сам опасистий; довга, густа чуприна, піднявшись перше вгору, спадала за ухо, як кінська грива; уси довгі, униз позакручувані аж на жупан ізвисали; очі так і грають, а чорні, густі брови аж геть піднялися над тими очима...» — Тур
- 4–Б «...Тільки похитувався, гладячи черево; а щоки — як кавуни: сміявся од щирого серця. Така була вдача». Не перемінився за десять літ, «тільки лисина почала ще більш вилискуватись» — Черевань

19. Установіть відповідність між родами літератури та назвами творів, що до них належать
- 1—А епос — «Чорна рада»
  - 2—В лірика — «Росли укупочці, зросли...»
  - 3—Б драма — «Наталка Полтавка»
  - 4—Г ліро-епос — «Ой на горі вогонь горить»
20. Установіть відповідність між назвами етапів сюжету і їх моментами у творі Марка Вовчка «Інститутка»
- 1—Д експозиція — I розділ, у якому читач знайомиться з оповідачкою Устиною; про людей та події розповідається крізь призму світосприйняття героїні
  - 2—А зав'язка — приїзд панночки й обрання Устини покоївкою
  - 3—Г розв'язка — Прокопа віддають у рекрути, Устина переходить до міста наймичкою
  - 4—Б кульмінація — сцена, у якій пані побила стару кріпачку. Хотіла побити й Устину, але на перешкоді став Прокіп
21. Образом, що скріплює всі композиційні елементи роману «Чорна рада», є *образ дороги*.
22. Особисті враження від розповідей діда, фольклорні твори стали основою для написання Шевченком твору «Гайдамаки».
23. «Енеїда» І. Котляревського написана віршовим розміром *ямбом*.
24. Кульмінацією твору «Наталка Полтавка» є *епізод, коли сходяться всі дійові особи й остаточно вирішується доля Наталки*.
25. Чому Біблію називають Книгою Книг?

Величавим творінням людського духу є Біблія (Святе Письмо), яку писали у різних місцях і в різний час (протягом півтори тисячі років!), за різними підрахунками, від 75 до 400 авторів — приблизно 60 поколінь просвічених Богом письменників. Це священна книга іудаїзму та християнства, яка вирішальною мірою сформувала духовність значної частини людства.

Уся історія існування світу (від гріхопадіння Адама і Єви до найновіших часів) зводиться до протиборства добра і зла (Бога і Сатани). Проте шлях цей позначений складними й болючими процесами самопізнання і морального вдосконалення людства. Біблія не лише відтворює його, але й протягом багатьох століть намагається спрямувати, вказати людям шлях до очищення, духовного відродження. У Старому Заповіті панував дух справедливості, у Новому — дух любові — всеохопної, всепрощальної, всесильної.

Біблія як пам'ятка літератури посідає чільне місце у світовому письменстві. Книги Старого і Нового Заповітів поділяють на історичні, повчальні та пророчі. Старозавітні історичні книги — це оповідання про походження лю-

дини і розвиток історії, які написані за 1 500 років до народження Христа. До них належать насамперед 5 книг Мойсея — Буття, Вихід, Левит, Числа, Повторення закону, а також книга Ісуса Навина, книга Суддів, книга Рут та інші. Новозавітні історичні книги — це 4 Святі Євангелія (Євангеліє — «добра вість»), у яких дається детальний виклад життя і науки Ісуса Христа як зразок для наслідування, а також Діяння апостольські.

Повчальні книги містять художні твори. Це книга Йова, книга Псалмів (містить 150 пісень, більшість з яких складені Давидом) і книга Приповісток Соломона. Про «Пісню пісень» можна говорити як про високохудожній твір, що прославляє велич кохання. Повчальні книги вміщують також 21 лист святих апостолів. Пророчі книги містять пророцтва, що стосуються Спасителя (Месії), який повинен прийти на землю. Пророчою книгою є «Об'явлення» («Апокаліпсис») апостола Івана. Тут описані ознаки наближення кінця світу, встановлення володарювання Антихриста, яке зміниться торжеством Царства Божого.

Біблія — це Книга Книг у світовій літературі, тому немає майже жодного видатного письменника, який би не звертався до біблійних образів, сюжетів чи мотивів. Серед них Данте Аліг'єрі, Джордж Байрон, Віктор Гюго. Високо оцінював Біблію Йоганн Вольфганг Гете, який писав: «Нехай розвивається культура, нехай здобуває успіхи природнича наука, нехай розум людини розвивається скільки завгодно, але культурного і морального світла християнства, яке сяє в Євангелії, їм не сягнути».

На територію України Біблія потрапила в X ст. одночасно із прийняттям християнства і спочатку поширювалась окремими книгами: Остомирове Євангеліє, Псалтирі, Апостоли. Перший переклад Біблії на тодішню письмову староукраїнську мову здійснив у 1561 році архімандрит монастиря в м. Пересопниці Григорій (Пересопницьке Євангеліє, на якому присягає Президент України). У 1581 році вийшла у світ знаменита Острозька Біблія, а перший повний текст Біблії в Україні з'явився в друкарні Києво-Печерської лаври 1758 року.

Наприкінці XIX століття над перекладом Біблії українською мовою понад двадцять років працював П. Куліш. Окремі книги Біблії перекладені ним спільно з українським ученим-фізиком Іваном Пулюєм та письменником Іваном Нечуєм-Левицьким. Їм же належить і повний переклад тексту Святого Письма, який побачив світ 1903 року у Відні. У тридцятих роках XX ст. Святе Письмо переклав сучасною українською мовою Іван Огієнко — митрополит Іларіон.

В українській літературі серед письменників, які використовували біблійні мотиви, — відомі постаті: Г. Сковорода, Т. Шевченко, П. Куліш, Олена Пчілка, Леся Українка, І. Франко. Відома дослідниця інтерпретації біблій

них образів в українській літературі Віра Сулима зазначає, що українські письменники ХХ століття також «дивляться на світ крізь призму християнських моральних і філософських цінностей», наприклад, Т. Осьмачка, У. Самчук, Є. Маланюк, М. Рильський, І. Світличний, В. Стус, Л. Костенко, І. Жиленко, Д. Павличко, П. Мовчан. Біблія давала не лише матеріал для ремінісценцій, але й часто — для переспівів. Одним із таких сучасних переспівів «Пісні пісень» є однойменний твір Анатолія Бортняка.

Таким чином, Біблію по праву називають Книгою Книг, джерелом духовності для всіх людей. Свідченням цього є рекордні щорічні тиражі Святого Письма, широке використання його мотивів, сюжетів, образів найкращими представниками не лише української, але й світової літератури.

ВАРІАНТ 6

1. Правильно утворено пару «персонаж — назва твору» в рядку **А** *Остап — «Тарас Бульба»*.
2. «Енеїду» написано **Б** *ямбом*.
3. Слова
Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих
писав **В** *Т. Шевченко про Марка Вовчка*.
4. До одного літературного роду належать твори **Г** *«Чорна рада», «Маруся»*.
5. До козацьких літописів **НЕ** належить **Г** *«Повість минулих літ»*.
6. Центральним у «Слові о полку Ігоревім» є образ **Г** *руської землі*.
7. Пам'яткою житійної літератури є **Б** *Києво-Печерський патерик*.
8. Слова Т. Шевченка: «...Ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою...» — адресовані **Б** *долі*.
9. «Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанях, чоботи шкапові, попротоптувані — і пучки видно... І постать, і врода в його була зовсім не гетьманська...» — так у романі «Чорна рада» описано **В** *Брюховецького*.
10. «Батька-матері не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях», — скаржиться героїня твору **Г** *«Інститутка»*.
11. «Енеїда» за жанром — **В** *бурлескно-трагедійна поема*.
12. Основоположником нової української літератури вважають **А** *Тараса Шевченка*.
13. Наум Дрот (повість Григорія Квітки-Основ'яненка «Маруся») не хотів віддати свою доньку за Василя, бо **В** *на хлопця чекала солдатчина*.
14. Передвесільний обряд описано у творі **В** *Г. Квітки-Основ'яненка*.
15. Пантелеймон Куліш є **Г** *автором першого історичного роману в українській літературі*.
16. Романтичний пафос, метаморфоза, фантастичні елементи, трагічний фінал — такі ознаки **А** *балади*.
17. Установіть відповідність тем творів Т. Шевченка з назвами творів
1–**В** призначення поетичного слова як вмістилища національної пам'яті — «До Основ'яненка»
2–**А** зображення хресного шляху вигнаної з дому дівчини — «Катерина»

- 3–Д пробудження сили в тих, хто прагне добра, правди, чистоти; потреба взаєморозуміння на ґрунті загальнолюдських цінностей — «Злочинаючих спина...»
- 4–Б показ загарбницької політики російського самодержавства та страждань поневолених народів — «Кавказ»
18. Установіть відповідність висловлювань героїв роману П. Куліша «Чорна рада» з іменами персонажів, яких вони стосуються
- 1–А «А що нам... до України? Хіба нам нічого їсти або пити або ні в чому хороше походити?» — Черевань
- 2–Б «Ні, чужою смертю я волі купувати не хочу!» — Сомко
- 3–В «Лучче мені проміняти шаблю на веретено, аніж напасти вдвох на одного» — Тур
- 4–Г «Нема вже тепер ні в міщанина, ні в мужика се моє, а се твоє: все стало обще» — Брюховецький
19. Установіть відповідність епізодів п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка» з елементами сюжету, якими вони є
- 1–Г відмова Наталки стати дружиною возного — кульмінація
- 2–Д Макогоненко допомагає возному, а Микола — Петрові — розвиток дії
- 3–А зустріч Наталки з возним, його залицяння до неї — зав'язка
- 4–Б возний відмовляється від наміру одружитися з Наталкою — розв'язка
20. Установіть відповідність художніх засобів (цитати з «Енеїди») з їх назвами
- 1–Д «і за гріхи їм носа втруть» — метафора
- 2–А «заліг, як в грубі пес» — порівняння
- 3–Б «із неба злізла ніч» — уособлення
- 4–Г «бурлаки сі моторні, ...швидкі, проворні» — епітет
21. Поєднання релігійних і світських мотивів, образів, тяжіння до різких контрастів, складної метафоричності, алегоризму, пишний, барвистий стиль, риторичне оздоблення твору тощо є характерними рисами літературного напрямку *бароко*.
22. Зразком історичного роману-хроніки є «*Чорна рада*».
23. Віршовий розмір та вид римування
- Що є свобода? Добро в ній яке?
Кажуть, неначе воно золотее?
Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,
Проти свободи воно лиш болото.
- чотиристопний дактиль, паралельне римування.*
24. Пам'ятки писемності киеворуського періоду, рукописні хрестоматії, що містили цікаві вислови, уривки з богословських творів, — це *ізборники*.

25. Яка роль пісень у п'єсі І. Котляревського «Наталка Полтавка»?

Знаменита п'єса І. Котляревського «Наталка Полтавка» з'явилась у той період розвитку українського театру, коли його визначали як реалістично-побутовий з фольклорно-етнографічним забарвленням. У тогочасних п'єсах були щедро представлені українські етнографічні елементи, звучало багато пісень, включалися танці, фрагменти різноманітних народних обрядів.

Проте роль пісні у п'єсі «Наталка Полтавка» значно ширша. Вона полягає насамперед у характеротворенні. Наприклад, пісні Наталки («Віють вітри, віють буйні», «Видно шляхи полтавські...», «Ой мати, мати!..», «Чого ж вода каламутна...», «Ой я дівчина Полтавка...») увиразнюють її образ, розкриваючи щоразу якусь нову рису її натури. Уже із самих пісень можна зрозуміти, що Наталка — дівчина шляхетної вдачі, роботяща й розумна, яка щиро кохає свого Петра і тужить за ним.

Важливою є роль пісні також у характеристиці Петра. Пісня «Сонце низенько...», з якою він уперше з'являється на сцені, розповідає про його вірне кохання до Наталки, їхнє щасливе минуле. У наступних піснях («У сусіда хата біла...», «Та йшов козак з Дону») парубок нарікає на долю, що принесла йому стільки страждань. Смуток, який звучить у цих рядках, викликаний тим, що Петро боїться втратити Наталку: юнак дізнався, що її збираються видавати заміж за іншого. Пісні Петра також яскраво демонструють м'якість його вдачі: він воліє нарікати на лиху долю, аніж боротися за своє щастя.

Зовсім іншим постає з пісень образ парубка Миколи. Хоч і до нього доля не була дуже прихильною, і його, як Петра, скривдила сирітством, проте завзята козацька вдача велить йому швидше сміятися зі своїх негараздів, аніж плакати над ними. У піснях Микола виявляє міцність духу, життєрадісність, почуття гумору («Гомін, гомін, гомін, гомін по діброві...», «Вітер віє горою...», «Ворскло річка...»).

Характеризують пісні і сільську «владу» — виборного та возного. Наприклад, возний, що женихається до Наталки, а згодом сватає її, від самого початку постає як такий собі підпанок. Цей псевдовчений має на селі славу освіченого, напевно, через те, що пересипає свою мову канцеляризмами. У першій же пісні («От юних літ не знав я любові...») він доволі кумедно освідчується Наталці в коханні.

Важливою для сприймання образу возного є інша його пісня, «Всякому городу нрав і права...» (переробка відомого вірша Сковороди), у якій він виявляє свій світогляд чиновника-здирника.

Інший характер мають пісні виборного. Перша пісня, з якою він з'являється на сцені («Дід рудий, баба руда...»), не пов'язана ані з сюжетом, ані з якимись внутрішніми переживаннями чи міркуваннями виборного. Він сам

якнайкраще каже про це: «Се не пісня, а нісенітниця; я співаю іноді, що в голову лізе». Проте ця пісня виявляє простоту його природи та почуття гумору. Близька до неї й інша пісня виборного — «Ой під вишнею...», проте в ній є особливий погляд на шлюб. Виборний, хоч і належить до «верхівки», але своєї належності до простого люду не зрікається і багато в чому сповідує його погляди.

Пісня у творі не тільки характеризує героїв, але й підкреслює їхні настрої, виділяє важливі моменти в розвитку дії. Наприклад, після розмови Наталки, просватаної возним, і Петра, який щойно повернувся з мандрів, звучить їхній дует, який в емоційній формі відтворює зміст попередньої розмови («Підеш, Петре, до тієї, яку тепер любиш...»). Або в яві третій першої дії возний та виборний співають дуетом («Ой доля людська — доля єсть сліпая...»). Безпосередньо цей дует не пов'язаний із сюжетом, але за настроєм він є своєрідним продовженням їхньої попередньої розмови і вдало її підсумовує.

ВАРІАНТ 7

1. Найдавнішими рукописними книгами Київської Русі вважають **Б** *Остромирове Євангеліє та «Ізборник Святослава»*.
2. Біблія має **Г** *дві самотійні частини*.
3. Зробили перший повний переклад Біблії українською новітньою мовою **Б** *П. Куліш, І. Пулюй та І. Нечуй-Левицький*.
4. Центральним конфліктом роману Пантелеймона Куліша «Чорна рада» є боротьба **Г** *за гетьманську булаву між Сомком та Брюховецьким*.
5. «...Моторний, / Ласкавий, гарний і проворний, / І гострий, як на бритві сталь» в «Енеїді» **В** *Еней*.
6. «Сад божественних пісень» — назва **В** *найвідомішої в поетичній спадщині Г. Сковороди збірки*.
7. Твір «Місяць на небі, зіроньки сяють» належить до пісень **В** *родинно-побутових*.
8. Найвідомішою пам'яткою житійної літератури є **Б** *Києво-Печерський патерик*.
9. Рядки «Ой візьму я кріселечко, / Сяду край віконця, / А ще очі не дримали, / А вже сходить сонце» взято з пісні про **Г** *кохання*.
10. Слова «То не грім в степу грохоче, / То не хмара світ закрила, — / То татар велика сила / Козаченьків обступила» є **А** *заперечним порівнянням*.
11. Вислів з пісні «Віють вітри»: «Де ти, милий чорнобривий, / Де ти?» — є **В** *риторичним запитанням*.
12. Розповідь про Ігорів похід у творі розгортається на тлі (за «Словом о полку Ігоревім») **А** *сонячного затемнення*.
13. «Повість минулих літ» — найвідоміший зразок **Б** *монументалізму*.
14. Поетом-романтиком є **А** *П. Гулак-Артемівський*.
15. У романі П. Куліша «Чорна рада» йдеться про **В** *обрання гетьмана на Ніжинській раді (після смерті Б. Хмельницького)*.
16. Поезія Т. Шевченка «Росли укупочці, зросли...» — зразок лірики **Г** *інтимної*.

17. Установіть відповідність між прислів'ями і тими, хто їх промовляє у романі «Чорна рада»
- 1–Д Голодній кумі хліб на умі — Кирило Тур
  - 2–А Два коти в одному мішку не помиряться — Брюховецький
  - 3–Б Вовка скільки не годуй, а він усе в ліс дивиться — Гвинтовка
  - 4–В Брехнею світ пройде, та назад не вернешся — Пугач
18. Установіть відповідність
- 1–В бароко — передбачає суперечливе поєднання релігійних і світських мотивів, образів, тяжіння до різних контрастів, складної метафоричності, алегоризму та емблематичності, прагнення вразити читача пишним, барвистим стилем, риторичним оздобленням твору
  - 2–Б сентименталізм — посилений інтерес до почуттів, емоційного сприйняття дійсності; метою творів є викликати в читача сльози, співчуття до героїв, що страждають або гинуть
  - 3–Г класицизм — свідоме прагнення найточніше, ясно, без зайвих прикрас висловити думку
  - 4–А романтизм — заперечує раціоналізм, сувору нормативність у художній творчості, висуває культ почуттів людини
19. Установіть відповідність
- 1–Д епос — «Чорна рада»
  - 2–А лірика — «Заповіт»
  - 3–Б ліро-епос — «Катерина»
  - 4–В драма — «Наталка Полтавка»
20. Установіть відповідність хронологічних меж і періодів творчості Т. Шевченка
- 1–В 1837–1843 — ранній період
  - 2–А 1843–1847 — період «трьох літ»
  - 3–Г 1847–1857 — період заслання
  - 4–Б 1857–1861 — період останніх років життя
21. Дорога є композиційним стрижнем у творі (записати автора і назву твору) *П. Куліша «Чорна рада»*.
22. Автором творів «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Мертві душі», «Тарас Бульба» є *Микола Гоголь*.
23. Остромирове Євангеліє та «Ізборник Святослава» — це *перші рукописні книги Київської Русі*.
24. Сцена «генерального мордобиття» наявна у творі (записати автора і назву твору) *Т. Шевченка «Сон» («У всякого своя доля...»)*.

25. Розкрийте систему образів у «Слові о полку Ігоревім».

Земля Київської Русі, її народ, її історія є головними героями «Слова о полку Ігоревім». Один епізод з історії Руської землі — невдалий похід 1185 р. новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича проти половців — дав автору привід до найширших узагальнень. У землі своїй він не забув нікого: оспівав народ-ратая, народ-воїна, князів, дружинників, чоловіків та жінок. Відданість Руській землі і вболівання за неї — це основна ідея, яка втілена у цілій системі образів. Автор «Слова» прославляє лише окремих хоробрих мужів. Загалом він картає князів за розбрат, міжкнязівські чвари, славолюбство, егоїзм, виділяючи хіба що Ігоря, Всеволода, Святослава.

Уже у вступі автор дав узагальнену характеристику Ігореві, який зміцнив розум силою своєю, вигострив серце мужністю, сповнився ратного духу:

Він навів свої хоробрі полки
на землю Половецькую
за землю Руськую.

Ігор не злякався зловісного знамення і не змінив своїх бойових намірів. «Хочу-бо, — сказав, — списа проломити кінець поля Половецького з вами, русичі...» Навіть зловісні прикмети не спинили його. Відданість рідній землі, відчуття глибокої єдності з нею, мужність і шляхетність — такі визначальні риси князя Ігоря. Але автор водночас засуджує його за свавільність, славолюбство, за неузгодженість у діях із політикою Святослава та інших князів.

Усі образи «Слова о полку Ігоревім» поєднуються в цілісну систему образом автора. Автор «Слова» піднісся над егоцентризмом князів, їхньої честолюбної політики, закликаючи до згуртованості та єднання тих, від кого значною мірою залежав добробут Руської землі. Діяльність князів він розцінює з позицій патріота і воїна. Автор не скупиться на похвали достойним князям, навіть дещо ідеалізує Ігоря і Святослава, обсипає гіркими докорами руйників (князів полоцьких). Автор «Слова» з любов'ю говорить про Бояна, висловлюючи жаль, що Боян не оспівав походу Ігоря. З характеристики, яку йому дає автор «Слова», можна скласти уявлення про надзвичайну популярність Бояна серед його сучасників, про мистецьку самобутність цього «соловія старого времені».

Опис дружини буй-тура Всеволода, брата Ігорєвого, — це блискуча характеристика курського князя як воїна:

А мої куряни — воїни вправні:
під трубами повіті,
під шоломами злеліяні,
кінцем списа згодовані...

Один з головних образів у «Слові» є образ київського князя Святослава, який представляє у творі верховну владу, Київ як центр держави. У ньому втілюється ідея об'єднання всіх Руських земель. Тому Святослав постає як мудрий політик, достойний своєї землі правитель, що переживає негідні вчинки своїх дітей. Його любов до русичів розкривається у «золотому слові», у якому Святослав закликає їх постояти «за землю Руську». Князі у «Слові» порівнюються із сонцем.

Поетичні образи вірної Ігоревої жони — Ярославни, що чайкою кигиче на валу в Путивлі, доброї та ніжної Всеволодової жони-красуні Глібівни — яскраві жіночі образи давньоруської літератури. Ярославна оплакує не тільки полонення Ігоря, а й загибель його воїнів. Вона звертається до могутніх сил природи, щоб вони допомогли Ігореві та його воїнам здобути перемогу. Тужать за полеглими і всі «жони руські».

Невіддільними від інших образів у «Слові» є образи природи. Їх співвіднесено з успіхами і невдачами русичів. Затемнюється сонце перед початком походу, клеочуть орли, брешуть лисиці на щити, кривавляться зорі й чорніють хмари перед другою битвою. Ярославна звертається як до живих істот до Сонця, Вітру і Дніпра-Славутича, Ігор розмовляє з Дінцем тощо.

ВАРІАНТ 8

1. Барокові твори **Г** *сповнені риторичних прикрас, складних метафор, емблем, символів, алегорій.*
2. Автором слів «Наша дума, наша пісня / Не вмре, не загине... / От де, люде, наша слава, / Слава України!» є **А** *Тарас Шевченко.*
3. Життя Марусі Чурай — це **Б** *поетична народна легенда.*
4. За легендою про заснування Києва (за «Повістю минулих літ»), у місті та круг нього жили **Б** *поляни.*
5. До оригінальної літератури княжої Русі-України належить **Г** *«Повість минулих літ».*
6. «І дай, Боже, щоб обидва береги Дніпровії приклонились під одну булаву!» — каже герой твору **В** *П. Куліша.*
7. Епізод у поемі «Наймичка», коли Ганна зізнається Маркові, що вона його мати, є **В** *кульмінацією.*
8. Підзаголовок «Хроніка 1663 року» має твір за жанром **Б** *історичний роман.*
9. Заклик до самопізнання та спорідненої праці, яка може зробити людину щасливою, наявний у творі, автором якого є **Г** *Г. Сковорода.*
10. «Утни, батьку, щоб нехотя / На весь світ почули, / Що діялось в Україні, / За що погибала, / За що слава козацькая / На всім світі стала!..» — звертається **В** *Т. Шевченко до Г. Квітки-Основ'яненка.*
11. До жанру балади належить твір **А** *«Ой летіла стріла».*
12. Возний, виборний, Петро, Микола — герої твору **В** *І. Котляревського.*
13. Темі спокус цього світу, які чигають на людську душу, присвячений твір Г. Сковороди **В** *«Всякому місту — звичай і права».*
14. Першим історичним романом в українській літературі є твір **А** *Пантелеймона Куліша.*
15. Г. Сковорода є автором афоризму **В** *«З усіх утрат втрата часу найтяжча».*
16. Моринці, Кирилівка, Петербург пов'язані з життям **В** *Т. Шевченка.*
17. Установіть відповідність
  - 1–Б «Тарас Бульба» — Андрій
  - 2–Г «Маруся» — Наум Дрот
  - 3–В «Енеїда» — Ацест
  - 4–А «Наталка Полтавка» — виборний

18. Установіть відповідність
- 1–Д Григорій Квітка-Основ'яненко — «Маруся»
  - 2–Б Пантелеймон Куліш — «Чорна рада»
  - 3–Г Іван Котляревський — «Енеїда»
  - 4–В Марко Вовчок — «Інститутка»
19. Установіть відповідність
- 1–Д Григорій Квітка-Основ'яненко — сентиментально-реалістична по-вість
  - 2–Г Пантелеймон Куліш — історичний роман
  - 3–В Іван Котляревський — бурлескно-травестійна поема
  - 4–А Іван Величковський — курйозні вірші
20. Установіть відповідність художніх засобів та їх прикладів
- 1–Д Заплету віночок, — анафора
Заплету шовковий,
На щастя, на долю,
На чорні брови.
  - 2–Б Добрий вечір тобі, пане господарю, — рефрен
радуйся!
Ой радуйся, земле, Син Божий
народився.
Застеляйте столи та все килимами,
радуйся!
Ой радуйся, земле, Син Божий
народився.
  - 3–А Ой весна, весна — днем красна, — персоніфікація
Що ти нам, весно, принесла?
  - 4–В Та вдарили з семи гармат — гіпербола
У середу вранці,
Накидали за годину
Панів повні шанці...
21. Народними баладами є пісні (записати не менше двох назв) *«Ой на горі вогонь горить»*, *«Ой летіла стріла»*.
22. Елементи народної обрядовості використовували у своїх творах такі письменники (записати не менше трьох): *Г. Квітка-Основ'яненко, Марко Вовчок, П. Куліш*.
23. Притча — це *повчальна алегорична оповідь, у якій сюжет підпорядкований моралі*.
24. Г. Сковорода творив у таких жанрах: *байки, філософські трактати, притчі, поезії*.

25. Які жанрові особливості поеми Івана Котляревського «Енеїда»?

Сюжет бурлескно-травестійної поеми «Енеїда» Іван Котляревський запозичив у римського поета Вергілія. Відомо, що до І. Котляревського Вергілієва «Енеїда» була предметом переробок для письменників багатьох літератур: італійської, французької, німецької, польської, російської. Розкутість, барвистість слова і думки, осміювання колись високих ідей спричинилися до появи «Перелицьованої «Енеїди» Дж.-Б. Лаллі, «Перелицьованого Вергілія» П. Скаррона, спародійованого уривка «Дідона і Еней» Гонзалеса де ла Рігера, «Вергілієвої «Енеїди» А. Блюмаура, «Вергілієвої «Енеїди», вивернутої навиворіт» М. Осипова, «Закінчення Вергілієвої «Енеїди», вивернутої навиворіт» О. Котельницького та ін.

Більшість із цих пародій були творами-одноденками, лише під пером українського письменника античний сюжет зазвучав цілком по-новому, оригінально. «Енеїда» І. П. Котляревського стала етапним літературним явищем, поемою, яка зачаровувала сучасників автора й не менше приваблює і сучасних читачів. Й. Кобів зазначає: «І. Котляревський у творенні «Енеїди» не вдавався до сліпого наслідування своїх попередників. Він подарував нам травестію героїчної поеми стародавніх римлян, рівної якій немає у світовому письменстві, яка є найталановитішою і найоригінальнішою переробкою з усього потоку бурлескно-сатиричної літератури на цю тему».

За жанром твір І. П. Котляревського є бурлескно-травестійним різновидом поеми. Травестія (від італ. *travestire* — перевдягати) — різновид жартівливої поезії, коли твір із серйозним чи героїчним змістом та відповідною формою переробляється, «перелицьовується» у твір комічного характеру з використанням «низької» мови. Бурлеск (від італ. *burlesco* — жарт) — комічна, пародійна поезія, в якій свідомо акцентується невідповідність між змістом і формою. У травестіях «високий» сюжет оповідався «низьким» стилем, у бурлесках «низький» сюжет — «високим».

Якщо попередники і сучасники І. Котляревського, звертаючись до Вергілія, насамперед вдавалися до пародіювання його класичної епопеї, її образів, драматичних колізій тощо, то український поет свідомо ставав на інший шлях — він прагнув до «перелицювання», травестування римського оригіналу, переосмислення його патетичної тематики в підкреслено зниженій тональності. При цьому І. Котляревський відмовився від багатьох епізодів, образів і ситуацій першоджерела та водночас увів нові життєві картини, наблизив його до української дійсності, надав усьому твору народно-національного колориту. «Енеїда» І. Котляревського, поза сумнівом, перевершує всі попередні травестії Вергілієвої епопеї, які «давно відійшли до історико-літературного архіву» (О. Білецький).

У поемі І. Котляревського бурлеск набув нових естетичних функцій — сміх тут виходить за суто розважальні межі, набуває нового призначення, проникаючи у серйозні сфери. Цілком у дусі естетики просвітницького реалізму І. Котляревський реалістичними мазками (звісно, в гумористичних тонах) подав талановите художнє відтворення народних звичаїв, побуту, психології. Об'єктивного критицизму український поет досягав у зображенні представників панівної феодально-поміщицької верхівки, виступаючи, по суті, поборником «мужичої правди», яку бачить у духовно здоровому житті народних мас.

І. Котляревський, вивертаючи «навиворіт» класичний античний оригінал, відмовляється від послуг традиційних «жеманних», «од старості сварливих муз»; він кличе нову музу — «веселу, гарну, молодую», і з її допомогою, насамперед дотримуючись правди життя, майстерно змальовує широку художню панораму української національної дійсності у властивих їй суперечностях.

Отже, зважаючи на жанр поеми, І. Котляревський у зниженій яскраво гумористичній тональності, у дусі народної сміхової культури подає життя і побут різних суспільних верств України кінця XVIII – початку XIX ст.

ВАРІАНТ 9

1. «Трудяща, дуже працювита, / Весела, гарна, сановита, / Бідняжка, що була вдова...» — так в «Енеїді» сказано про **Б** Дідону.
2. Рядки: «— Я каралась / Весь вік в чужій хаті... / Прости мене, мій синочку! / Я... я твоя мати», — взято із твору Т. Шевченка **В** «Наймичка».
3. Поему «Кавказ» Т. Шевченко присвятив **В** Я. де Бальмену.
4. Т. Шевченка вважають **В** основоположником нової української літератури.
5. Слова: «Він був сином мужика і став володарем у царстві Духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури...» — сказані про **Б** Т. Шевченка.
6. Розповідь про кохання бідної селянської дівчини, що обстоює своє право на щастя, — це тема твору **Г** «Наталка Полтавка».
7. Антиподом до образу Сомка в «Чорній раді» є образ **А** Брюховецького.
8. Марко Вовчок — це псевдонім **В** Марії Вілінської.
9. Слова «Якщо внадиться вовк до овець, то виносить по одній усе стадо, якщо не вб'ють його. Так і сей: якщо не вб'ємо його, то він усіх нас погубить» (за «Повістю минулих літ») сказано про князя **Б** Ігоря.
10. На думку Г. Сковороди, «Багатством живиться тіло, а душу звеселяє **А** споріднена праця».
11. «...Білолика, красна, / Курносенька, очима ясна. / І вся, як з кров'ю молоко...» — героїня поеми І. Котляревського «Енеїда» **Б** Венера.
12. «Один живу на світі, як билинка на полі. Сирота — без роду, без племені, без талану, без приюту... Що робить — і сам не знаю. Був у городі, шукав місця, але скрізь опізнився», — скаржитися герой п'єси «Наталка Полтавка» **В** Микола.
13. «Не журиться... — / Вмиється сльозою, / Возьме відра, опівночі / Піде за водою, / Щоб вороги не бачили», — героїня твору Т. Шевченка **А** «Катерина».
14. «Щоб бути зачинателем нової української літератури — мало самого таланту: треба мати український хребет. Той хребет, який крізь усі лихоліття й катастрофи знову й знову випрямляється і утверджує вільне людське право — бути собою», — казав Є. Сверстюк про **Г** І. Котляревського.
15. «Сирота без роду, без племені» — це герой твору **Б** І. Котляревського.
16. Перша збірка Т. Г. Шевченка мала назву **Г** «Кобзар».

17. Установіть відповідність дат з подіями життя Т. Г. Шевченка
- 1–Д 22 квітня 1838 р. — викуп із кріпацтва
  - 2–А 9 березня 1814 р. — народження
  - 3–Г 10 березня 1861 р. — смерть
  - 4–В 22 травня 1861 р. — перепоховання в Україні
18. Установіть відповідність
- 1–Б відомий в українській літературі богослов, письменник-полеміст, який прожив 40 років на горі Афон — І. Вишенський
  - 2–В мандрівний філософ, автор ідеї «сродної» праці — Г. Сковорода
  - 3–А зачинатель нової української літератури — І. Котляревський
  - 4–Г «батько» української прози, автор сентиментально-реалістичної повісті — Г. Квітка-Основ'яненко
19. Установіть відповідність тем творів з їх назвами
- 1–Г розповіді про те, звідки походить «Руська земля, хто в Києві перший став княжити і звідки Руська земля стала бути» — «Повість минулих літ»
  - 2–А серйозні роздуми про сенс життя і сутність людського буття — «Всякому місту — звичай і права»
  - 3–В зображення кохання бідної української дівчини-селянки, яка відстоює своє право на щастя — «Наталка Полтавка»
  - 4–Д зображення життя і побуту українського народу кінця XVIII – початку XIX ст., відтворення його душевної краси й високої моральної чистоти — «Маруся»
20. Установіть відповідність між твором та його автором
- 1–Д «Маруся» — Г. Квітка-Основ'яненко
  - 2–А «Наталка Полтавка» — І. Котляревський
  - 3–Б «Всякому місту — звичай і права» — Г. Сковорода
  - 4–В «Чорна рада» — П. Куліш
21. Перед Ігоревим походом («Слово о полку Ігоревім») з'явилася прикмета, яка віщувала лихо, — **затемнення сонця.**
22. Перший повний переклад Біблії українською мовою здійснили **П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький.**
23. «Наталку Полтавку» автор назвав **«малоросійською оперою».**
24. Найбільш відомим зразком монументалізму є **«Повість минулих літ».**
25. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що «Енеїда» І. Котляревського — це енциклопедія народного життя? Чому?

Так, я погоджуюсь із думкою, що «Енеїда» І. Котляревського — це енциклопедія народного життя. Так, «Енеїда» — це бурлескно-трагедійний твір, що є переспівом знаменитої поеми Вергілія. Але письменник узяв з героїчної

поєми лише імена героїв та основну сюжетну лінію про подорож Енея, своїх же персонажів перевдягнув в українське національне вбрання. Події розгортаються на тлі типових умов життя України XVIII – початку XIX століття. Котляревський виступає в «Енеїді» знавцем усної народної творчості та блискучим побутописцем. У творі широко представлені фольклорні традиції й етнографічні деталі.

Дуже часто в поемі йдеться про частування та прийоми гостей, що дало можливість автору детально описати, як зустрічають гостя українці, які страви входять до національної кухні. Наприклад, приймаючи Енея, Дідона частує його галушками і кулешем. Після обіду почалися розваги, заграла музика, усі пішли танцювати. Танцюють троянці та жителі Карфагена українські народні танці.

У поемі відтворено і характерне для того часу чумакування. В «Енеїді» воно згадується в комічному плані. Побачивши обідраних троянців уперше, Дідона спитала, чи не чумаки вони. Привезену з Криму сіль троянці, як дорогий у той час продукт, разом з іншими подарунками віддають Латинові.

Чудову картину з життя давньої України автор змальовує у сцені вивчення троянцями латинської граматики. За наказом Енея вони купили «Піярську граматику», тобто підручник, за яким учився і сам Котляревський. Щоб вивчити латинську мову, троянці користуються основним методом тогочасного навчання — визубрюють «граматику» напам'ять. Письменник сатирично зображує традиції схоластичної школи, коли учнів примушували заучувати підручники слово в слово, не турбуючись про розуміння змісту.

Є у творі також згадки про речі хатнього і господарського вжитку: у Дідони троянці їдять з «полив'яних мисок» і «кленових тарілок». З «Енеїди» довідуємося і про національне вбрання українців кінця XVIII – початку XIX століття — жіноче і чоловіче, селянське і панське, буденне і святкове. Венера носить «очіпок грезетовий», а на гулянні Дідони дівчата танцювали в дробушках, у чоботах і свитках.

У поемі знайшли широке відображення фольклорні звичаї, повір'я, народне мистецтво. Картини вечорниць, похорону, поминок, ворожіння за своєю точністю наближаються до етнографічних записів. Особливо часто звертається Котляревський до відтворення обрядів заклинання, лікування й чаклування, якими користувалися ворожки та знахарі. Венера скаржиться Нептунові, що пожежею на флоті Еней був так наляканий, що «насилу баби одшептали». Невтес радить Енеєві «заплювати горе». Поема подає відомості про давні ігри («у свиню», «у панаса», «у ворона»), про танці та пісні до них («горлиця», «журавель»).

Відтворення в «Енеїді» етнографії народу надає їй яскравого і чарівного національного колориту. Це одна з головних особливостей поеми. Націона-

льний колорит посилюється конкретним географічним визначенням місця зображуваних подій: тут згадуються назви міст і сіл України (Полтава, Решетилівка), а також є згадки про історичні події (часи Богдана Хмельницького, гайдамаччина).

Отже, у поемі «Енеїда» Котляревський всебічно відтворив побут України XVIII – початку XIX століття. Яскравий і соковитий національний колорит є одним із засобів зображення сучасної письменникові дійсності. Цей твір — справжня енциклопедія життя України того часу, тому що в ньому повно та правдиво передано особливості епохи.

ВАРІАНТ 10

1. Про те, «звідки пішла Руська земля, і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала», оповідає **Г** «*Повість минулих літ*».
2. Село Чорнухи на Полтавщині, Києво-Могилянська академія, придворна хорова капела в Петербурзі, сопілка і вівця, мандрівне життя, ідея «сродної» праці — це штрихи до життєвого і творчого шляху **Г** *Г. Сковороди*.
3. До одного літературного роду належать твори **Г** «*Інститутка*», «*Чорна рада*».
4. Марія Вілінська відома в українській літературі під псевдонімом **Б** *Марко Вовчок*.
5. До козацьких літописів **НЕ** належить **Г** «*Повість минулих літ*».
6. Слова «О мої синовці... Рано есте почали Половецьку землю мечами разити, А собі слави шукати...» промовляє у «Слові...» **Б** *Святослав*.
7. «Золото — не дівка!...» — героїня твору **Г** *Івана Котляревського*.
8. Ідея волелюбності яскраво втілена у творі Г. Сковороди **А** «*De libertate*».
9. Мандрівним філософом називають **Г** *Григорія Сковороду*.
10. У творі «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» Т. Г. Шевченко звертається до всіх українців, але насамперед до **Б** *інтелігенції*.
11. «Караюсь, мучусь, але не каюсь» — це кредо **А** *Тараса Шевченка*.
12. Героїчною поемою за жанром є твір **Г** «*Слово о полку Ігоревім*».
13. Православні братства **А** *створювали українські школи і засновували друкарні*.
14. У Львові 1574 року Іван Федоров видав **Б** *Апостол та «Буквар»*, що є *першими друкованими книгами в Україні*.
15. Прометей та Орел є образами-символами твору **Б** *Тараса Шевченка*.
16. Характерними ознаками бароко є **Г** *підкреслена урочистість, декоративність, релігійне забарвлення, метафоричність мови, чудернацьке, незвичне*.
17. Установіть відповідність між прізвищами письменників та псевдонімами, під якими вони відомі в літературі
  - 1–Б Лариса Косач — Лєся Українка
  - 2–В Марія Вілінська — Марко Вовчок
  - 3–Г Ольга Косач (Драгоманова) — Олена Пчілка
  - 4–А Григорій Квітка — Основ'яненко

18. Установіть відповідність між героями одного твору
- 1–Г Терпилиха — Микола
  - 2–Б Устина — Прокіп
  - 3–А Анхіз — Сивілла
  - 4–В Петро Шраменко — Сомко
19. Установіть відповідність між авторами та їх творами
- 1–Д Є. Гребінка — «Човен»
  - 2–Б Марко Вовчок — «Інститутка»
  - 3–Г М. Гоголь — «Тарас Бульба»
  - 4–А П. Гулак-Артемівський — «Рибалка»
20. Установіть відповідність між героями творів та жанрами, до яких ці твори належать
- 1–В Прометей — поема
  - 2–Б Кирило Тур — роман
  - 3–Г Бджола, Шершень — байка
  - 4–А Остап і Андрій — повість
21. «Спочатку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово», — такими словами починається книга Біблії під назвою *Євангеліє від Івана*.
22. Першою систематично викладеною історією української козацької держави є *«Літопис Самійла Величка»*.
23. Найпоширенішими жанрами давньої літератури є *літопис, житійна проза, панегірики, апокрифи, шкільна драма, ода*.
24. За жанром твір Марка Вовчка «Інститутка» — *соціальна повість*.
25. Які ідеали втілено в «Повчанні» Володимира Мономаха?

До найвизначніших пам'яток письменства Княжої доби належить «Повчання...» Володимира Мономаха. Володимир Мономах був не тільки великим князем Київським, а й визначним діячем культури, творцем української духовності. «Повчання...» розпочинається короткою самохарактеристикою і з'ясуванням обставин, за яких князь узявся за перо. Він указує мету своєї праці: «Сидячи на санях, помислив я в душі своїй і воздав хвалу Богові...» Володимир Мономах заповідає дітям бути щедрими душею, віддавати себе іншим, любити людей. Він звертається до своїх дітей: «Найперше задля Бога і душі своєї страх майте Божий у серці своїм і милостиню чиніть щедрю, бо се єсть початок усякому добру». Сам автор на початку «Повчання...» розкриває його подальшу композицію: твір складають два компоненти — вибрані місця із Псалтиря та писань святих отців, а далі — власні повчання та приклади з життя. Завершується «Повчання...» зверненням до дітей і кінцівкою про Божу опіку, яка є «ліпшою від людської». Багато цитат мають виховний

зміст. Покаяння, сльози, милостиня — цими трьома ділами можна позбутися гріхів своїх: «Не забувайте трьох діл тих...»; «Якщо вам Бог зм'якшить серце, то сльози свої пролійте за гріхи свої». Таких звернень у «Повчанні...» багато.

Князь розповів дітям також про своє життя, військові походи. Це своєрідна хроніка подій за часів його князювання. Наведені приклади так само мають повчальний характер. Він говорить про обов'язки князя перед народом. Усе життя володаря має бути сповненим релігійності й високим почуттям громадянського, державного обов'язку. «Не дайте... шкоди діяти», «Не погубляйте ніякої душі християнської». «Паче всього — гордості не майте в серці і в умі». Бог і Русь — ці два ключові слова становлять саму суть «Повчання...».

До власне «Повчання...» додається витримана в елегійних і водночас суворих та патетичних тонах «Грамотиця до князя Олега Святославича». Вона належить до найліричніших релігійних текстів і за жанром примикає до Псалмів. У ній Володимир Мономах оплакує сина Олега, який загинув у міжусобній війні, просить звільнити з полону невістку-удовищу, яку порівнює з горлицею. Твір Мономаха пронизує заклик: «Руської землі не погубім!»

Отже, у «Повчанні» Володимира Мономаха втілено загальнолюдські ідеали добра і справедливості. А Євген Маланюк називав Мономаха прикладом суцільно гармонійної української людини.

ВАРІАНТ 11

1. У романі П. Куліша «Чорна рада» йдеться про **В** обрання гетьмана на Ніжинській раді (після смерті Б. Хмельницького).
2. «Зложити до купи обидва береги Дніпрові... щоб обидва... приклонились під одну булаву!» — закликав герой твору «Чорна рада» **В** Сомко.
3. Підкреслена урочистість, декоративність, релігійне забарвлення, метафоричність мови, чудернацьке, незвичне — характерні ознаки доби **Б** бароко.
4. Видами комічного є **Б** гумор, іронія, сатира, сарказм, гротеск.
5. Основні ознаки народної балади записано в рядку **А** психологізм, незвичайність описуваних подій, трагізм.
6. Зачинателем нової української літератури на західних землях України вважають **Г** М. Шашкевича.
7. Про оплакування полеглого зозулями-жалібницями йдеться в баладі **А** «Ой летіла стріла».
8. Біблія розпочинається **Б** книгою Буття.
9. Літописи належать до літератури **В** оригінальної.
10. Психологізм, незвичайність описуваних подій, трагізм, метаморфоза — характерні ознаки жанру **В** народної балади.
11. До козацьких літописів належить **Г** «Літопис Самовидця».
12. Творив на порубіжжі культур двох народів **Б** М. Гоголь.
13. Вертеп — це **В** старовинний пересувний ляльковий театр, де ставили релігійні та світські п'єси.
14. Іван Котляревський працював над «Енеїдою» близько **В** 30 років.
15. Зав'язкою в сюжеті п'єси Івана Котляревського «Наталка Полтавка» є **А** зустріч Наталки з возним, який пропонує їй вийти за нього заміж.
16. Різновид поеми, до якого належить «Кавказ» Т. Шевченка, — **Б** сатирична з елементами лірики та героїки.
17. Установіть відповідність хронологічних меж і періодів творчості Т. Шевченка
1–В 1837–1843 — ранній період
2–А 1843–1847 — період «трьох літ»
3–Г 1847–1857 — період заслання
4–Б 1857–1861 — період останніх років життя

18. Установіть відповідність персонажів з назвами творів, де вони діють
- 1–Г Низ, Евріал, Турн — «Енеїда»
 2–Д Черевань, Матвій Гвинтовка, княгиня — «Чорна рада»
 3–А Прокіп, Устина, Катря — «Інститутка»
 4–Б Терпилиха, Макогоненко, Тетерваковський — «Наталка Полтавка»
19. Установіть відповідність між тропами та їх прикладами
- 1–Д Заплету віночок, — анафора
 Заплету шовковий,
 На щастя, на долю,
 На чорні брови.
- 2–Б Добрий вечір тобі, пане господарю, — рефрен
 радуйся!
 Ой радуйся, земле, Син Божий
 народився.
 Застеляйте столи та все килимами,
 радуйся!
 Ой радуйся, земле, Син Божий
 народився.
- 3–А Ой весна, весна — днем красна, — персоніфікація
 Що ти нам, весно, принесла?
- 4–В Та вдарили з семи гармат — гіпербола
 У середу вранці,
 Накидали за годину
 Панів повні шанці...
20. Установіть відповідність епізодів твору Марка Вовчка «Інститутка» та елементів сюжету, до яких вони належать
- 1–Б загострення стосунків панночки з кріпаками, її одруження і переїзд на хутір — розвиток дії
 2–А сцена, у якій пані побила стару кріпачку. Хотіла побити й Устину, але на перешкоді став Прокіп — кульмінація
 3–Г І розділ, у якому читач знайомиться з оповідачкою Устиною; про людей та події розповідається крізь призму світосприйняття героїні — експозиція
 4–В приїзд панночки й обрання Устини покоївкою — зав'язка
21. Перша пам'ятка українського письменства, що була укладена розмовною українською мовою і започаткувала становлення нової української літератури, — «Енеїда».
22. «Повість минулих літ» — найвідоміший зразок доби *монументалізму*.
23. Відгуком на тогочасну імперську політику Росії є твір Т. Шевченка «Кавказ».

24. Усна народна творчість має такі роди: *народна лірика, народний епос, народна драма, народний ліро-епос.*

25. Яке значення алегоричних образів байок Григорія Сковороди?

Як байкар Григорій Сковорода мав своїх попередників в Україні. Алегоричні сюжетні оповідання з повчальними висновками здавна відомі в народній творчості. Уже в XVII ст. з'являється і літературна байка, але як складова частина деяких проповідей, полемічних послань. Подібними прийомами користувався також Сковорода у власних філософських трактатах. Але він пішов далі від своїх попередників, виділивши байку в самостійний жанр. Свідченням цього була його збірка «Басні Харківськія» (1774). Тому Сковороду вважають зачинателем української літературної байки.

Збірка «Басні Харківськія» складається із 30 байок, які мають дидактичне і філософське спрямування. Автор роздумує над багатьма явищами сучасного йому життя. Його цікавили не стільки побутові явища, скільки людська природа, душа людини, її серце. «Басні Харківськія» написані прозою. Вони складаються з двох частин: фабули і «сили», тобто висновку, моралі, яка в останніх п'ятнадцяти байках значно переважає за обсягом фабулу, перетворюючись на невеликий філософський трактат. В окремих байках «сила» є синтезом тематично споріднених прислів'їв і приказок. Посилається автор і на висловлювання видатних мислителів або тексти з Біблії.

Основну групу байок Сковорода присвятив прославленню суспільно-корисної, «сродної» праці, відповідної природним покликанням і здібностям людини. Так, у байці «Бджола та Шершень» письменник розкриває суспільне й моральне значення праці. Перша частина байки — це короткий діалог між працювитою Бджолою і дармоїдом Шершнем. Шершень називає Бджолу «глупою» за те, що вона так пильно трудиться, а плоди її праці забирають люди. Бджола відповідає, що їм, бджолам, набагато приємніше саме збирати мед, ніж його споживати: «К сему мы рождены».

А далі йде повчальна частина — «сила». Автор роз'яснює, що Шершень — це людина, яка живе «хищенням чуждаго» і лише для того, щоб їсти і пити. А Бджола — це «герб мудраго человека», що займається «сродною» працею. Сковорода впродовж усього життя роздумував над проблемою «сродності». Сенс життя — у тому, щоб знайти себе у творчій праці на благо інших. На прикладі тварин (собаки й kota) автор розвиває цю ідею: «И нет радостнее, как жить по натуре». Свої роздуми про те, що треба вчитися жити згідно з природою, він підсумовує цитатою з Епікура: «Благодарение блаженной натуре за то, что нужное сделала нетрудным, а трудное ненужным». А вся байка завершується словами апостола Павла: «Иже есть всяческая во всем...» Усе на світі має глибокий зміст («всяческая во всем»), і завдання

людини цей зміст знаходити насамперед у своїй душі, у своєму серці й у всьому суцшому.

У байці «Олениця і Кабан» Сковорода знову повертається до ідеї природженої («сродної») праці, адже про людину судять не за її одягом чи словами, а за справами. Тому Олениця називає Кабана так само, як і раніше, хоч він «підвищений у Барани»: «Ви ж так само, як і колись, ристе землю і ламаєте тини».

У ряді байок («Собака і Вовк», «Соловей, Жайворонок і Дрізд») Сковорода прославляє дружбу людей. У байці «Собака і Вовк» автор називає своїх персонажів античними іменами (пастух Тітир, собаки Левкон і Фіридам), немовби підкреслюючи цим самим важливість теми. Дві собаки, які жили у великій дружбі, прославились серед диких і домашніх тварин. Вовк, «побужден их славою», намагався стати третім їх другом. Він розказав собакам про своє знатне походження і «модні науки», які вивчав. А щоб ще більше прихилити до себе собак, нагадав, що він у чомусь схожий на них — «голосом і волосом». І цитує латинське прислів'я: «Бог веде подібне до подібного». Однак собаки не погоджуються на дружбу з Вовком, хоч він і в чомусь подібний до них, бо серце його «далече отстоит». Єднаючись, люди мусять бути чесними, мати єдність сердець і поглядів. У Вовка ж — «лукавий взор», «косо» спрямований на баранчика. У «силі» стверджена думка про те, що дружбу може утвердити тільки «сердце, в мыслях согласное, и одинокая честность».

Отже, байки Сковороди були значним досягненням у цьому жанрі в давній українській літературі. Письменник через алегорії утверджував у них найвищі людські чесноти: працьовитість, скромність, чесність, порядність — і вивів цей жанр на самостійний шлях розвитку.

ВАРІАНТ 12

1. Літопис Самовидця, літопис Григорія Грабянки, літопис Самійла Величка — це **Б** *козацькі літописи*.
2. Учення Г. Сковороди про споріднену працю втілено у творі **Б** *«Бджола та Шершень»*.
3. «Золото — не дівка! Окрім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, яке у неї добре серце, як вона поважає матір свою, шанує всіх старших...» — кажуть про **Г** *Наталку («Наталка Полтавка»)*.
4. «Що день Божий добрі ребра / Й серце розбиває» орел Прометееві у творі **А** *«Кавказ»*.
5. Викупляти з неволі козаків у «Чорній раді» уважав своїм призначенням **В** *Божий чоловік*.
6. «Молода, батьку, знайшлась би друга, а Кирила Тура другого не буде», — каже герой твору **В** *«Чорна рада»*.
7. Повчальна розповідь, мета якої — викласти духовні чи моральні істини, — це **А** *притча*.
8. Розвиває у своєму творі мотив «вольності» як найбільшої цінності людини і прославляє Б. Хмельницького **В** *Г. Сковорода*.
9. Сатиричним є твір Тараса Шевченка **Б** *«Сон» («У всякого своя доля...»)*.
10. Зразком українського сентиментально-реалістичного письма є твір **В** *«Маруся»*.
11. М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького називають **Б** *«Руською трійцею»*.
12. Виняткова особистість, яка діє в незвичайних обставинах, прагне свободи, гармонії з природою, — це ознаки літературного напрямку **В** *романтизму*.
13. Тему героїчної визвольної боротьби українського народу проти національного, соціального та релігійного поневолення в XVII ст. розкриває у своєму творі **А** *М. Гоголь*.
14. Епізоди, коли Прокопа віддають у рекрути, а Устина переходить до міста наймичкою, у творі Марка Вовчка є **Г** *розв'язкою*.
15. «Він був сином мужика — і став володарем у царстві Духа. Він був кріпаком — і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком — і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим...» — так І. Франко сказав про **В** *Т. Шевченка*.

16. П. Куліш започаткував в українській літературі різновид роману **Б істо-ричний**.
17. Установіть відповідність прізвищ письменників та назв творів, авторами яких вони є
- 1-Г Марко Вовчок — «Інститутка»
  - 2-А Тарас Шевченко — «До Основ'яненка»
  - 3-В Іван Котляревський — «Наталка Полтавка»
  - 4-Д Пантелеймон Куліш — «Чорна рада»
18. Установіть відповідність знакових місць із прізвищами письменників, яких вони стосуються
- 1-В Канів — Т. Шевченко
  - 2-А хутір Мотронівка — П. Куліш
  - 3-Д Полтава — І. Котляревський
  - 4-Б Орел — Марко Вовчок
19. Установіть відповідність персонажів з назвами творів, де вони діють
- 1-Д Остап і Андрій — «Тарас Бульба»
  - 2-А Устина — «Інститутка»
  - 3-Б возний — «Наталка Полтавка»
  - 4-Г Наум Дрот — «Маруся»
20. Установіть відповідність цитат з назвами творів, звідки їх узято
- 1-Д «Ярославе і всі внуки Всеславові! / Преклоніть ви свої корогви, / Укладіте в піхви мечі оганьблені: / Втратили-бо ви дідівську славу! / Ви своїми чварами / Зачали наводити невірних / На землю Руську...» — «Слово о полку Ігоревім»
  - 2-А «Живе хто в світі необачно, / Тому нігде не буде смачно, / А більш, коли і совість жметь» — «Енеїда»
  - 3-Б «Байдуже смерті, мужик то чи цар, — / Все пожере, як солону пожар. / Хто ж бо зневажить страшну її сталь? / Той, в кого совість, як чистий кришталь...» — «Всякому місту — звичай і права»
  - 4-Г «Де згода в сімействі, де мир і тишина, / Щасливі там люди, блаженна сторона: / Їх Бог благословляє, / Добро їм посилає, / І з ними вік живе» — «Наталка Полтавка»
21. Першою україномовною повістю нової української літератури є твір **Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся»**.
22. Кульмінацією «Слова о полку Ігоревім» є **епізод поразки руського війська й полон Ігоря**.
23. Поетами-романтиками вважають (записати не менше трьох прізвищ) **Є. Гребінку, В. Забілу, М. Петренка**.
24. Тема жіночої долі простежується у творах Т. Шевченка (записати не менше трьох) **«Наймичка», «Катерина», «У нашій раї на землі...»**.

25. Які жанрові, сюжетні та композиційні особливості роману Пантелеймона Куліша «Чорна рада»?

В історію української літератури Пантелеймон Куліш увійшов насамперед як автор першого українського історичного роману «Чорна рада. Хроніка 1663 року». За словами автора, у «Чорній раді» він виконав «завдання, яке до цих пір не посмів поставити перед собою жоден українець, а саме: написати рідною мовою історичний роман».

Сюжет «Чорної ради» взято з історії. Він ґрунтується на подіях так званої Руїни, доби після смерті Богдана Хмельницького, коли Україну роздирали різні політичні й соціальні орієнтації, що призвели до «чорної» ради 1663 року. Боротьба за гетьманування після смерті Богдана Хмельницького стала гострою як ніколи до того. Від різних соціальних груп висувалися на гетьманство Павло Тетеря, Яким Сомко та Іван Брюховецький. Отже, претендентів було троє, а булава одна. «Чорна» рада («чорна» — бо в ній узяла участь «чернь», тобто народ) обрала гетьманом Брюховецького, який підступно завоював прихильність низів, хоч насправді зневажав їх. Перемігши своїх конкурентів, Брюховецький стратив Сомка та його прибічників.

У романі дві сюжетні лінії — історична і любовна. Реальні герої і герої вигадані діють тут згідно з принципами романтизованої історичної легенди, де любовні пригоди переплітаються з описами суворих сторінок національної історії. Зобразивши дисгармонію у суспільному житті, Куліш залишив читачеві надію на гармонію внутрішню, душевну. Конкретно-історичне змалювання подій у романі завершується лірично: автор повідомляє про нову подружню пару — Лесю й Петра. Отже, герої Куліша приходять до гармонії в особистому житті, у сімейній ідилії. Це вже вказівка на національну перспективу — міцна сім'я уявляється авторові запорукою збереження української самобутності, прадідівських звичаїв і традицій, народної моралі й самого народу.

П. Куліш визначив жанрову специфіку роману як хроніку, вказуючи тим самим на спорідненість свого твору з літописами. Хроніка як літературний твір передбачає послідовне викладення історії якоїсь суспільної чи навіть родинної події за тривалий проміжок часу. Використавши частково фольклорні матеріали, Куліш у «Чорній раді» спирався насамперед на архівні документи й літописи, прагнучи до максимальної точності у викладі історичних фактів, описах народних звичаїв і побуту. Відомості про події, пов'язані з «чорною» радою, Куліш почерпнув з літописів Самовидця й Григорія Грабянки. Хоча письменник прагнув до історичної достовірності, митець перемагав у ньому історика. У романі «Чорна рада» Куліш не стільки описує чи оповідає, скільки виражає, подає жвавi діалоги і полілоги, характерні репліки

окремих людей. Письменник з успіхом вдався до художнього вимислу. У творі діють поряд з історичними і вигадані особи. Куліш зумів створити багатобарвний, різнобічний, живий і повнокровний образ козацької України 1663 р. Цей образ, у якому сконденсовано характерні особливості багатомістової історії Русі-України, символізує її драматичну, а то й трагічну долю ще від часів занепаду Київської Русі. Через символічний образ «нещасливої старосвітщини» письменник переконливо показав, що втрата державної самостійності Русі-України була спричинена насамперед соціальним розбратом, класово-становою боротьбою, руїницькими діями національно безвідповідальних або й несвідомих елементів серед різних верств самої української народності, егоїстичною пристрастю національних провідників до гетьманування, небажанням національних сил об'єднатися в боротьбі проти чужоземних загарбників.

У ролі композиційного стрижня автор уміло використав романічний мотив дороги. Колишній паволоцький полковник, а тепер священик Шрам (прообразом його став Іван Попович, який згадується в «Літописі Самовидця») разом із сином Петром вирушають із Правобережної України на Лівобережну до гетьмана Сомка, щоб підняти його проти зрадника Тетері. Аж до центральної, кульмінаційної в романі події — «чорної» ради — твір складається із сцен-зустрічей Шрама й молодого Шраменка з окремими особами та групами людей — представниками городових козаків, селян, міщан, запорожців, поміщиків, козацької старшини.

«Чорна рада» відразу ж після її виходу у світ здобула широке визнання. Із захопленням ознайомився з першим українським романом Т. Шевченко, про що він повідомляв авторові в листі від 5 грудня 1857 р.: «Спасибі тобі, друже мій великий, за твої дуже добрі подарунки і, особливо, спасибі тобі за «Чорну раду». Я вже її двічі прочитав, прочитаю і третій раз, і все-таки не скажу більш нічого, як спасибі». І. Франко називав «Чорну раду» «найкращим твором історичної прози в українській літературі».

Поетика історичного роману «Чорна рада» багато в чому нагадує поетику європейської, зокрема вальтер-скоттівської, романістики. Можна спостерігати ряд епізодів і ситуацій, подібних у творах обох письменників: герої збираються в дорогу або перебувають у дорозі; кохання на тлі заколоту в країні тощо. Та, скориставшись прийомами жанру, П. Куліш наповнив його національним змістом, створив колоритні національні типи, порушив важливі питання історії України.

ВАРІАНТ 13

1. Значення літописів для нащадків полягає в тому, що вони є **Б** *важливи-ми історичними та літературними пам'ятками*.
2. У рядках з поеми «Кавказ»: «...Лягло костьми / Людей муштрованих чимало. / А сльоз, а крові? Напоїть / Всіх імператорів би стало / З дітьми і внуками втопить / В сльозах удов'їх», — автор втілює ідею **А** *гнівного осуду загарбницької політики російського самодержавства*.
3. Ліричний герой твору «Сон» («У всякого своя доля...») здійснює свою мандрівку-політ, щоб **Г** *показати життя в Російській імперії від найвіддаленіших куточків до столиці*.
4. Свій ідеал гетьмана — освіченого, талановитого, розумного, здатного сильною рукою об'єднати всі землі України в самостійну державу, рівну серед інших європейських держав — зображує у власному творі **Г** *П. Куліш*.
5. У Старому Заповіті подано події від **Б** *створення людини до смерті пророка Мойсея*.
6. Сучасною українською літературною мовою «Повість минулих літ» переклав **А** *В. Близнець*.
7. Заклик до самопізнання та спорідненої праці, яка може зробити людину щасливою, наявний у творі, автором якого є **В** *Г. Сковорода*.
8. Мандрівним філософом, українським Сократом називають **А** *Г. Сковороду*.
9. Т. Шевченку присвячений твір **Б** *«Інститутка»*.
10. М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький є **Б** *укладачами альманаху «Русалка Дністровая»*.
11. «Є праматір'ю українського народного театру, зразком народної поезії в драматичній формі» **В** *«Наталка Полтавка»*.
12. Автор першого історичного роману в українській літературі є **А** *П. Куліш*.
13. «Борітеся — поборете!» — закликає Т. Шевченко у творі **В** *«Кавказ»*.
14. Наявність алегорії, сюжету, моралі — це ознаки **В** *байки*.
15. «Всякому місту — звичай і права» — це лірика **В** *філософська*.
16. Побудова літературного твору, або порядок, у якому розгортаються події у творі, — це **А** *композиція літературного твору*.

17. Установіть відповідність між ознаками та творами
- 1–Д твір, авторство якого остаточно не доведено — «Слово о полку Ігоревім»
  - 2–В ліричний вірш, що став народною піснею, яку виконує возний Терваковський у драмі «Наталка Полтавка» — «Всякому місту — звичай і права»
  - 3–А її другу частину названо словом «сила» — «Бджола та Шершень»
  - 4–Б нею починається нова українська література — «Енеїда»
18. Установіть відповідність цитатних характеристик персонажів «Марусі» з їх іменами
- 1–Г «Був парень на усе село... Батькові і матері слухняний, старшим за себе покірний, меж товариством друзяка... а що до церкви — так хоч би і маленький празник, тільки піп у дзвін, він вже й там...» — Наум Дрот
  - 2–Б «Гарний, русявий, чисто підголений; чуб чепурний, уси козацькі, очі веселенькі, як зірочки: на виду рум'яний, моторний, звичайний...» — Василь
  - 3–А «...Добра, роботяща, хазяйка слухняна... усюди старається, б'ється, достає і вже зробить і достане, чого мужикові хотілось» — Настя Дрот
  - 4–В «Сорочка на ній біленька, тоненька, сама пряла і пишнії рукава сама вишивала червоними нитками. Плахта на ній картацька... Запаска шовкова, морева; каламайковий пояс, та як підпережеться, так рукою і обхватиш, — ще ж то не дуже і стягнеться. Хусточка у пояса мережована і з вишитими орлами...» — Маруся
19. Установіть відповідність ідей із творами, у яких вони втілені
- 1–Д «Борітеся — поборете!» — заклик до об'єднання зусиль народів для боротьби проти спільного ворога — російського царату; співчуття поневоленим, схвалення патріотичної, мужньої боротьби горців; утвердження безсмертя народу — «Кавказ»
  - 2–А прохання оспівувати історію рідного краю, Запорозьку Січ, пробуджувати національну свідомість українців — «До Основ'яненка»
  - 3–В засудження самодержавства й кріпосництва в Російській імперії; висміювання вірнопідданства й аморальності земляків-перевертнів — «Сон» («У всякого своя доля...»)
  - 4–Б висловлення глибокого співчуття до жінки-покритки; засудження жорстокості, підступності, бездушності, розбещеності панів — «Катерина»

20. Установіть відповідність художніх засобів з назвами
- 1–Г «І в Україну принесли / Великих слов велику силу» — іронія
  - 2–Д «Та й повірив тупорилим / Твоїм віршомазам» — епітет
  - 3–А «Кайданами міняються, / Правдою торгують...» — метафора
  - 4–Б «Жінки навіть з рогачами / пішли в гайдамаки» — гіпербола
21. Якову де Бальмену присвячений твір Т. Шевченка «Кавказ».
22. Кульмінацією в сюжеті твору «Інститутка» є *епізод, коли пані побила стару кріпачку, хотіла побити й Устину, але на перешкодi став Прокіп.*
23. Доба Руїни — історичні події в Ніжині 1663 р. — це тема (записати жанр, автора і назву твору) *роману П. Куліша «Чорна рада».*
24. Патерики — це *збірники житійних оповідань про подвижницьку, богоугодну діяльність ченців певного монастиря.*
25. Якою я бачу Наталку Полтавку в боротьбі за своє щастя (за п'єсою І. Котляревського «Наталка Полтавка»)?

Головною героїнею п'єси Івана Котляревського «Наталка Полтавка» є українська дівчина з Полтавщини початку ХІХ ст. — вродлива, працююча, чесна, вірна в коханні, шаноблива до матері.

Наталка мужньо захищає свої почуття, людську гідність, погляди на кохання і родинне життя. Вона знає: коли бідна дівчина стане дружиною багатого, то «така жінка буде гірше наймички, буде кріпачкою». Звичайно, усі дівчата її середовища мріяли про ширшу любов і свободу вибору чоловіка, але не всі могли відстояти свої права. Щодо цього, то Наталка виступає сильною особистістю.

Лише один крок, що суперечив її власним поглядам, Наталка зробила під впливом пошани до матері, а також тому, що не було певності, чи повернеться Петро, який один «владів її душею». А якщо не Петро, то байдуже хто — тахтаулівський дячок-п'яничка, чи волосний писар-жевжик Скоробреха, чи возний. Душевний конфлікт дівчини полягає в тому, що в ній борються почуття кохання до Петра й обов'язку та пошани до матері.

Наталка — рішуча й смілива. Як тільки з'явився її коханий, вона одразу заявила: «Клянусь, що, окрім Петра, ні за ким не буду». Любов її така велика й чиста, що, незважаючи на сумніви Миколи і великодушне самозречення Петра, Наталка впевнена: «Возний мусить одступитися!» Тому така рішучість у її заяві возному: «... Коли Петро мій повернувся, то я не ваша, добродію». Коли ж возний погрожує судом і тюрмою, Наталка сміливо кидає всім в обличчя: «До цього силою ніхто мене не принудить...»

У цій сцені образ Наталки розкрито найглибше. Її розум, енергійність і наполегливість у боротьбі за своє щастя перемогли. В образі Наталки Полтавки Котляревський оспівав найкращі риси українок, їхню духовну красу.

По-своєму розуміє щастя доньки Терпилиха. Вважаючи, що робить Наталці добро («Чи я тобі, дочко, не добра желяю, коли кого зятем собі вибираю?»), насправді ж вона завдає своїй дитині сильного душевного болю. Але читач може зрозуміти бідолашну матір — єдиний вихід з «убожества» Терпилиха вбачає у відданні дочки заміж за багатого.

Наречений Наталки Петро — чесний, великодушний, здатний на самопожертву заради іншої людини. Наталку він любить «більше, як самого себе», «більше всього на світі». Щоб була щасливою Наталчина мати, він готовий повернути дане йому нареченою слово та ще й віддати всі зароблені за чотири роки гроші, аби возний ніколи не зміг кинути докору, що взяв бідну. Виборний, захоплюючись його благородством, каже: «Такого чоловіка, як Петро, я зроду не бачив!» Але Петро не такий наполегливий у досягненні мети, як його кохана. Потрапивши у складну житейську ситуацію, він відмовляється від боротьби за щастя, і лише твердість та рішучість нареченої врятовують його.

1. Слова

Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих

Т. Шевченко сказав про **В** *Марка Вовчка*.

2. «Сад божественних пісень» — назва **В** *найвідомішої в поетичній спадщині Г. Сковороди збірки*.

3. Уривок

Ой де ж вона впала?
— На вдовинім полі.
Кого ж вона вбила?
— Вдовиного сина.

узято з **Б** *балади*.

4. Зразком доби монументалізму є **Г** *«Повість минулих літ»*.

5. Прийом сну наявний у творі **Б** *Т. Шевченка*.

6. Оспівує свободу і возвеличує Б. Хмельницького **Б** *Г. Сковорода*.

7. Три частини: політ над Україною, Сибіром, перебування в Петербурзі, прийом — подорож уві сні — характерні ознаки композиції твору Т. Шевченка **В** *«Сон» («У всякого своя доля...»)*.

8. Твори «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», «До Основ'яненка» об'єднує **А** *жанр*.

9. До одного літературного роду належать твори **А** *«Всякому місту — звичай і права», «Заповіт»*.

10. Гурток «Руська трійця» в Галичині заснували **Г** *М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький*.

11. «Юриста завзятий і хапун такий...» — так сказано про героя твору **В** *«Наталка Полтавка»*.

12. Українською мовою Біблію НЕ перекладав **А** *Г. Квітка-Основ'яненко*.

13. Твір, що започаткував новий український театр, — **Г** *«Наталка Полтавка»*.

14. Словами

Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть

передрікає вічну славу **Г** *І. Котляревському Т. Шевченко*.

15. Розповідь про зваблення дівчиною-русалкою молодого рибалки, котрий піддався її чарам і пропав на дні ріки, — тема твору, автором якого є **А П. Гулак-Артемівський.**
16. «...Був молоденький..., / Та був одвага і завзятий, / Силач, козак лицарковатий...» — персонаж поеми І. Котляревського «Енеїда» **Б Евріал.**
17. Установіть відповідність
- 1—Д «Маруся» — перший прозовий твір нової української літератури
  - 2—Б «Повість минулих літ» — зразок монументалізму
  - 3—В «Чорна рада» — перший в українській літературі історичний роман
  - 4—Г «Енеїда» — перший твір, написаний живою народною мовою
18. Установіть відповідність
- 1—Г «Наталка Полтавка» — соціально-побутова драма
  - 2—Б «Енеїда» — бурлескно-травестійна поема
  - 3—А «Маруся» — сентиментально-реалістична повість
  - 4—В «Рибалка» — балада
19. Установіть відповідність між видами пісень, які використані в п'єсі «Наталка Полтавка», та їх назвами
- 1—Б лірична — «Віють вітри, віють буйні»
  - 2—А жартівлива — «Дід рудий, баба руда»
  - 3—Г історична — «Гомін, гомін, гомін, гомін по діброві»
  - 4—В бурлацька — «Та йшов козак з Дону...»
20. Установіть відповідність
- 1—А П. Куліш — Вороніж Глухівського повіту, Тула, хутір Мотронівка
  - 2—Г Т. Шевченко — Моринці, Петербург, Кос-Арал
  - 3—Д Марко Вовчок — Орловська губернія, Харків, Немирів на Вінничині
  - 4—В Г. Квітка-Основ'яненко — слобода Основа під Харковом, проща до Озерянського монастиря, організація «Товариства добродіяння»
21. Автором першої соціальної повісті є (записати ім'я, прізвище) **Марко Вовчок.**
22. Письменник, перекладач, автор підручників та правопису — **П. Куліш.**
23. «Тупий школяр — і геніальний письменник; великий гуморист, сміхотун та вигадник і не менший песиміст... прихильник особистого морального самовдосконалення — і джерело протесту проти громадського ладу, українець, що з поетизмом та любовію ставився до рідного краю, — і виключно російськомовний письменник», — так С. Єфремов сказав про **М. Гоголя.**
24. Зображення історичних подій у Ніжині 1663 р. — доби Руїни — є темою твору (записати прізвище автора і назву твору) **П. Куліша «Чорна рада».**

25. Яку роль в історії, культурі та духовності українського народу відіграв Києво-Печерський патерик?

Однією з визначних оригінальних пам'яток давньоукраїнської писемності є Києво-Печерський патерик¹. Ця книга належить до житійних, тобто до творів про життя осіб, яких церква оголосила святими. До патерика увійшли твори, присвячені історії Києво-Печерського монастиря, його ченцям, подвижникам і святим. Автори цієї пам'ятки намагалися показати читачеві всю велич духовних устремлінь своїх персонажів, їхню смиренність і жертвенність, боротьбу з підступними темними силами.

Написання основного тексту пам'ятки вчені датують другою половиною XI – першою половиною XII ст. Воно тісно пов'язане зі становленням давньоукраїнського літописання, вітчизняними оповіданнями про життя ченців, яких церква оголосила святими, а також із сюжетними мотивами іноземних патериків. За основу твору взято листування між ченцем Києво-Печерського монастиря Полікарпом і володимиро-суздальським єпископом Симоном. Полікарп скаржиться своєму другові Симону, що в монастирі принижують і зневажають його талант. У відповідь Симон наводить кілька оповідей із життя печерських ченців, які стали святими завдяки аскетизму, смиренності й постійній праці, чим і вражає Полікарпа, який згодом доповнює листування низкою інших оповідей.

Тематика збірки:

- історія Києво-Печерського монастиря (реальні та легендарні сюжети);
- розповідь про діяльність засновників Лаври — Антонія і Феодосія;
- відомості з історії Київської Русі, зокрема Києва.

Патерик увібрав чимало фактів тогочасної дійсності, з яких можна дізнатися про історію України. Цей твір возвеличив Києво-Печерську лавру як твердиню православ'я, збагатив літературу оригінальними зразками письменства, мав виховне значення, сприяв поширенню писемності (патерик багато разів було переписано, а з розвитком друкарства видрукувано одним з перших). Він сприяв міжнародному престижу Київської Русі, оскільки був доступним для читання іноземцям, які могли більше дізнатися про велич та історію Києва.

М. Грушевський назвав Києво-Печерський патерик «золотою книгою українського письменного люду». Він писав: «Патерик» і «Кобзар» — се були дві найпопулярніші українські книги». Києво-Печерський патерик підсумував розвиток оригінальної літератури XI–XII ст.

¹ *Патерик* — збірка, що містить життя святих отців (звичайно монахів якого-небудь монастиря).

ВАРІАНТ 15

1. Із загибеллю козака **НЕ** пов'язана балада **Г** «Рибалка».
2. Дівчина, через яку Еней («Енеїда») став на поєдинок, — **А** Лавінія.
3. «Світ мене ловив, та не впіймав» — епітафія на надгробку **Г** Г. Сковороди.
4. Якову де Бальмену присвячений твір Т. Шевченка **Г** «Кавказ».
5. Твори «Бджола та Шершень», «Собака і Вовк» за жанром — **В** байки.
6. Основними художніми напрямками давньої української літератури є **Г** монументалізм, орнаменталізм.
7. Жартівливе змалювання у зниженому, пародійному тоні тем і образів, що про них прийнято говорити поважно, — **В** бурлеск.
8. «Золото — не дівка...» — каже про Наталку («Наталка Полтавка») **Г** Макогоненко.
9. Зразком літературного напряму «сентименталізм» є твір **Б** «Маруся».
10. Григорій Квітка-Основ'яненко — **Г** «батько» української прози.
11. Складається з вісімнадцяти частин, у ньому наявні дві сюжетні лінії: головна — політична (вибори гетьмана) — і другорядна (любовна). Оригінальним композиційним прийомом є образ дороги — такі особливості композиції твору **Г** «Чорна рада».
12. Іван Брюховецький, Яким Сомко — герої твору, що за жанром є **А** історичним романом.
13. Твори «Всякому місту — звичай і права», «Бджола та Шершень» відносять до літературного стилю **Б** бароко.
14. Осуд національної байдужості й нагадування «Нема на світі України, немає другого Дніпра» — це одна з порушених проблем твору Т. Шевченка **Г** «І мертвим, і живим, і ненарожденим...».
15. Псевдонімом Ратай підписував деякі свої твори **В** П. Куліш.
16. Першим українським історичним романом є твір **Г** «Чорна рада».
17. Установіть відповідність між героями того самого твору
  - 1-Г Устина — Прокіп
  - 2-Б Кирило Тур — Божий чоловік
  - 3-А Турн — Юнона
  - 4-В Святослав — Ігор
18. Установіть відповідність між героями твору та його автором
  - 1-Г Наум Дрот — Г. Квітка-Основ'яненко
  - 2-Б Кирило Тур — П. Куліш
  - 3-А Устина — Марко Вовчок
  - 4-Д виборний — І. Котляревський

19. Установіть відповідність між характеристикою та героєм
- 1–Д «...Був парень на все село, де жив. Батькові, матері слухняний, старшим себе покірний, меж товарищами друзяка, ні півслова ніколи не збрехав...» — Наум Дрот
  - 2–Б «...Лучче мені проміняти шаблю на веретено, аніж напасти вдвох на одного» — Кирило Тур
  - 3–Г «...Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанях, чоботи шкапові, попротоптувані — і пучки видно. Хіба по шаблі можна було б догадуватися, що воно щось не просте: шабля аж горіла од золота, да й та на йому була мов чужа. І постать, і врода в його була зовсім не гетьманська... Тільки очі були якісь чудні — так і бігають то сюди, то туди і, здається, так усе й читають ізпідтишка чоловіка...» — Брюховецький
  - 4–А хотів «зложити докупі обидва береги Дніпрові, щоб обидва приклонились під одну булаву!» — Сомко
20. Установіть відповідність між афористичними висловами з Біблії та їх значеннями
- 1–Д альфа і омега — початок і кінець
  - 2–Г випити гірку чашу — перетерпіти всі випробування, всі неприємності; яка б не була важка справа, виконати її до кінця
  - 3–А вовк в овечій шкурі — заздрісна, зла людина, що приховує свої хижі наміри під маскою порядності
  - 4–Б одним миром мазані — люди, яких об'єднує якась спільна риса (частіше негативна)
21. Темою твору П. Гулака-Артемівського «Рибалка» є розповідь про *завблення дівчиною-русалкою молодого рибалки, який піддався її чарам і пропав на дні ріки.*
22. Епоха в культурі, основна риса якої — повернення до античності, зближення з природою, — *Ренесанс.*
23. «Перший... сміливий і прямий удар на гниль і неправду кріпацтва...» — так сказано про твір Т. Шевченка «Сон» («У всякого своя доля...»).
24. Поет, філософ, байкар, просвітник, педагог — *Г. Сковорода.*
25. Який образ у поемі Тараса Шевченка «Кавказ» є символом нескореного народу?

На мою думку, у поемі Тараса Шевченка «Кавказ» символом нескореного народу є образ Прометей.

Так, за давньогрецькими міфами, Прометей — титан, який украв вогонь з Олімпу, де ним користувалися тільки боги, і передав його людям. За це він був покараний Зевсом — прикутий до скелі на Кавказі. Щодня орел викльовував у нього печінку, проте за ніч вона виростала знову. Прометей піддавав

ся жахливим мукам. Ця тема стала вічною у світовій літературі. До неї часто звертались різні митці, коли творили образ нескореного борця, який приносить себе в жертву заради щастя людей.

Поема «Кавказ», у якій виведено образ-символ Прометея, побудована, за словами І. Франка, на «загальнолюдській основі. Всяка боротьба за волю, всяке змагання проти «темного царства» знаходить прихильника в нашій поемі. «Кавказ» — се огниста інвектива проти «темного царства» зі становищем загальнолюдського, се, може, найкраще свідоцтво могутнього, всеобіймаючого, широлюдського почуття нашого поета». Шевченків «Кавказ» з його вулканічним протестом проти зазіхань на волю великого чи малого народу був самотнім винятком у тогочасній літературі всієї імперії.

Як справедливо вважають дослідники, поема «Кавказ» стала першим у світовій літературі антиколоніальним твором.

Окремі частини «Кавказу» склались саме тоді — восени 1845 року, — коли Шевченко дізнався про загибель свого друга Якова де Бальмена. Оптимістичне звучання поеми, особливо першої її частини, пояснюється розвитком подій на Кавказі, де російські війська протягом 1840–1845 рр. зазнали нищівних поразок. Шевченко бачив, що Російська імперія — це молох, який все-таки може бути переможеним. Хоча імперська пропаганда безсоромно прославляла «подвиги» царських військ на Кавказі.

Рядки поеми «Кавказ», присвячені Прометею, викликають майже однозначну образну картину: висока скеля, прикутий до неї Прометей та його кат — орел. Але далі в тексті художній смисл поеми виражається не через зорову образність, а через символ, через символічну змістовність. У поемі орел викльовує у Прометея не печінку (як у міфах), а серце. Печінка зовсім не естетизований орган людського тіла, проте серце здатне набувати найрізноманітніших символічних смислів: «...Що день Божий добрі ребра / Й серце розбиває».

У цих рядках — мотив нескореності народу, незнищенності його прагнень здобути волю. Образна картина прикутого до скелі Прометея породжує відповідний смисл: народ (Прометей) не скорений у своєму прагненні до волі. Важливо, що «орел», який є в міфі і якого Шевченко показав у поемі, набув додаткового символічного значення: двоголовий орел був гербом царської Росії.

У Прометея, за Шевченком, «добрі ребра» — перший натяк на позитивне ставлення до кавказьких народів. Надалі мотив співчутливого ставлення до народів, що виборюють свою волю, поглиблюється.

Отож у поемі йдеться про неможливість знищити душу народу, його прагнення до волі. Вислів «не вмирає душа наша» вказує на солідарність самого поета й українського народу з волелюбними кавказцями.

ВАРІАНТ 16

1. П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький здійснили **А** *перший повний переклад Біблії українською мовою*.
2. «Здоровенний козарлюга. Пика широка, засмалена на сонці; сам опасистий; довга, густа чуприна, піднявшись перше вгору, спадала за ухо, як кінська грива; уси довгі, униз позакручувані, аж на жупан ізвисали; очі так і грають, а чорні, густі брови аж геть піднялись над тими очима...» — так описує героя свого твору **Б** *П. Куліш*.
3. **НЕ** належить до нової української літератури твір **В** *«Всякому місту — звичай і права»*.
4. Художній метод і творчий напрям, для якого характерні бурхливі почуття, незвичайність в обставинах, зовнішності героя; герой обов'язково протиставляється натовпу, — це **Г** *романтизм*.
5. Усі важливі вияви сімейного життя відтворено у **В** *родинно-побутових піснях*.
6. Про життя богоугодних мешканців Печерського монастиря розповідає **Б** *Кисво-Печерський патерик*.
7. За винагороду допомагає владнати «сердечне діло» герой твору, автором якого є **В** *Іван Котляревський*.
8. «Із числа тих, корінних, старих полковників: весь був створений для військової тривоги і відрізнявся грубою прямою свого характеру» — так описує свого героя **В** *Микола Гоголь*.
9. «Кругом дівчата танцювали / В дробушках, в чоботях, в свитках...» у творі **Г** *«Енеїда»*.
10. Основою щастя, за Г. Сковородою, є **Б** *«сродна» праця*.
11. «Я люблю Петра душею, / Він один владіє нею...» — зізнається героїня твору **В** *«Наталка Полтавка»*.
12. Петро Шраменко — це коханий **В** *Лесі («Чорна рада»)*.
13. Якову де Бальмену Тарас Шевченко присвятив твір **Г** *«Кавказ»*.
14. Героїчний подвиг Низа та Евріала наявний у творі, що є **Г** *ліро-епічним*.
15. «Отак цвісти, отак рости, / Так одружитися і йти, / Не сварячись в тяжкій дорозі...» — пише Т. Шевченко у творі **А** *«Росли укупочці, зросли...»*.
16. Хроніка — так визначає жанрову специфіку свого твору **Г** *П. Куліш*.
17. Установіть відповідність між парами закоханих одного твору

- 1–Д Ярославна — Ігор
- 2–А Василь — Маруся
- 3–Б Устина — Прокіп
- 4–В Леся — Петро Шраменко

18. Установіть відповідність між цитатами із творів та жанрами, до яких ці твори належать
1-Г	Де общее добро в упадку, Забудь отця, забудь і матку, Лети повинність ісправлять...	— бурлескно-травестійна поема
2-Д	Пішла полем ридаючи, В тумані ховалась Та крізь сльози тихесенько Про вдову співала...	— соціально-побутова поема
3-А	Не плач, коню, надо мною. Не бий землі під собою. Біжи, коню, дорогою Степовою, широкою	— балада
4-В	І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь	— послання
19. Установіть відповідність між ознаками і творами, для яких вони характерні
1-Б	цей твір перекладено більш ніж 100 мовами народів світу — «Заповіт»
2-А	у творі використано давньогрецький міф про Прометея — «Кавказ»
3-В	у творі згадано чеських учених Коллара, Шафарика і Ганка — «І мертвим, і живим, і ненарожденним...»
4-Г	перший драматичний твір нової української літератури — «Наталка Полтавка»
20. Установіть відповідність між автором і героєм його твору
1-Б	П. Куліш — Сомко
2-Д	Г. Сковорода — Шершень
3-Г	Т. Шевченко — Катерина
4-В	І. Котляревський — Турн
21. Біблійний афоризм «альфа і омега» означає *«початок і кінець»*.
22. До народних балад належать (записати не менше двох назв): *«Ой на горі вогонь горить»*, *«Ой летіла стріла»*.
23. Історичною основою роману «Чорна рада» стали події, описані у *«Літописі Самовидця»*.
24. За літературним родом «Наталка Полтавка» є *драмою*.
25. Чому поему Тараса Шевченка «Сон» («У всякого своя доля...») вважають зразком політичної сатири?

Поема «Сон» («У всякого своя доля...») — перший сатиричний твір Шевченка і перший у новій українській літературі твір політичної сатири¹,

¹ *Сатира* — спосіб художнього відображення явищ дійсності, що полягає у різкому висміюванні негативного.

спрямований проти соціального і національного гноблення українців, а також проти рабської покірливості народу. Сюжетно-композиційна основа поеми — фантастичний політ оповідача над просторами Росії у пошуках «раю» в імперії Миколи I. Поет малює викривальні картини покріпаченої України («опухла дитина, голоднеє мре, а мати пшеницю на панщині жне»), сибірської каторги (перший в українській літературі образ покараного революціонера — «царя волі»), Петербурга. «Раю» для людей він не знаходить, існує той «рай» тільки для царя і його вельмож.

У центрі сатиричного зображення — «братія», дрібні чиновники та писарі, що «киснуть у чорнилі». Це ті дрібні п'явки, що живляться народною кров'ю. Поет брідливо згадує про них, як вони вранці йдуть «у сенат писати та підписувати — та драти із батька і брата». Над тими дрібними п'явками стоїть друга верства великих п'явок — «високоблагородних». «У сріблі та златі, мов кабани годовані, пикаті, пузаті», вони довкола царя «аж потіють та товпляться, щоб то ближче стати коло *самих*». «Отечество» у кожного раз у раз на язичі, тільки ж під «отечеством» вони розуміють «нові петлиці та муштри ще новіші».

Глибоких соціально-політичних узагальнень досягає поет у зображенні царського палацу. Ці сцени — «висока карикатура» не тільки на Миколу I, а й на саме самодержавство як brutальне й не обтяжене розумними законами самовладдя. Так, сцена «генерального мордобиття», за Іваном Франком, — сатиричний символ царизму. Оточений блюдолизами, облитими золотом, цар походить і «цвенькає» «об отечестві». Блюдолизи товпляться довкола нього, щоб дістати найбільшу ласку для себе — царську «дулю». І ось «цар підходить до найстаршого... та в пику його як затопить! Облизався неборака та меншого в пузо, аж загуло! А той собі ще меншого, а менший малого, а той дрібних...».

Найбільшу огиду і презирство викликають у Шевченка «землячки», які бояться «заплямувати» себе близькістю до рідного народу, «пнуться» в пани, втрачаючи сором і совість. Поет викриває отих «п'явок», «шашелів», що підривають сили народу, плямують честь і гідність своєї нації.

На противагу цим негативним образам Шевченко створив світлий образ борця («не просить, не плаче, не стогне»). Таким є трагічний образ наказного гетьмана Павла Полуботка. Його монолог-звертання до царя є голосом народного гніву, що повстав проти зла й несправедливості.

Тарас Шевченко для втілення свого творчого задуму — викриття ненависного народові ладу — обрав форму сну не випадково. Російську імперію — тюрму для закріпачених народів — він сприймає як жахливий сон, від якого мусять прокинутись люди. Форма сну дала поету можливість з великою правдивістю зобразити широкі простори імперії зла, переноситись у різні місця (у сні все можливе), швидко змінювати картини, не описуючи зайвих деталей

подорожі-сну, подавати фантастичні й алегоричні картини (біла птаха — душа замучених козаків).

Отже, поема Тараса Шевченка «Сон» («У всякого своя доля...») — нищівна сатира на Російську імперію як втілення зла й несправедливості, «велике оскарження «темного царства» за всі теперішні й минулі кривди України», за словами Івана Франка.

ВАРІАНТ 17

1. Жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом — це **А** балада.
2. Літопис Самовидця, літопис Григорія Грабянки, літопис Самійла Величка — це **В** козацькі літописи.
3. Дівчина, через яку Еней («Енеїда») став на поєдинок, — **В** Лавінія.
4. «Малоросійська опера» — таке авторське жанрове визначення має твір **Г** «Наталка Полтавка».
5. «Силою» Григорій Сковорода називає **Б** мораль байки.
6. «Енеїду» І. Котляревського називають **Б** енциклопедією народного життя.
7. Жанр твору «Наталка Полтавка» І. Котляревський визначив як **А** оперу.
8. Твір «Маруся» — яскравий приклад **Г** сентименталізму.
9. До одного літературного роду належать твори **Б** «Кавказ», «Сон» («У всякого своя доля...»).
10. Людина, що знала кілька іноземних мов, була прийнята до Печерського монастиря в сімнадцятирічному віці, — **В** Нестор Літописець.
11. «Як історик та науковець... прискіпливо вивчав документи минулих епох, підводив наукову базу під свій історичний роман, але при цьому керувався емоціями, сповідував селянську мораль...» **В** П. Куліш.
12. Усі важливі вияви сімейного життя відтворено в **Г** родинно-побутових піснях.
13. У Львові 1574 року Іван Федоров видав **А** Апостол та «Буквар», що є першими друкованими книгами в Україні.

14. Словами

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала...

стверджує Т. Шевченко у творі за родовою ознакою **В** ліричному.

15. Біблійний сюжет наявний у творі Т. Шевченка **А** «Злочинаючих сини...».
16. Козацький полковник і священник в одній особі діє у творі **Б** П. Куліша.

17. Установіть відповідність між героїнями творів та їх характеристиками
- 1–Б Настя Дрот — «...Жінка добра, роботяща, хазяйка слухняна; і що було Наум ні забажа, що ні задума, вона... ночі не поспить, усюди старається, б'ється і вже зробить і достане, чого мужикові хотілось...»
  - 2–В Маруся Дрот — «...Висока, прямесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці, як тернові ягідки, бровоньки, як на шнурочку, личком червона, як панська рожа...»
  - 3–А панночка — «І що ж то за хороша з лица була! [...] Здається, і не змалювати такої кралі!...»
  - 4–Д Цірцея — «Люта чарівниця / І дуже злая до людей; / Які лиш не остережуться, / А їй на острів попадуться, / Тих переверне на звірей»
18. Установіть відповідність
- 1–В «Рибалка» — балада
  - 2–А «Маруся» — сентиментально-реалістична повість
  - 3–Б «Енеїда» — бурлескно-травестійна поема
  - 4–Г «Наталка Полтавка» — соціально-побутова драма
19. Установіть відповідність
- 1–Б «Наймичка» — Т. Шевченко
  - 2–А «Тарас Бульба» — М. Гоголь
  - 3–Г «Їхав козак за Дунай» — С. Климівський
  - 4–В «Інститутка» — Марко Вовчок
20. Установіть відповідність між героями одного твору
- 1–В Латин — Низ
  - 2–Г Прокіп — Устина
  - 3–Д Микола — Горпина Терпилиха
  - 4–А Настя — Наум Дрот
21. Автором першого українського історичного роману є *П. Куліш*.
22. Ідея спорідненої праці є основною для філософської системи письменника, мандрівного філософа *Г. Сковороди*.
23. «Караюсь, мучуся, але не каюсь» — життєве кредо *Т. Шевченка*.
24. Письменник, перекладач, автор підручників та правопису — *П. Куліш*.
25. Чи можна поему-послання Тараса Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм» назвати заповітом нащадкам?

Поза сумнівом, поема «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» — це заповіт нащадкам. Написана наприкінці грудня 1845 р., вона завершувала цикл раніше написаних поем і стала синтезом Шевченкових думок про волю, живою програмою

національно-культурного, соціального і політичного визволення України. Цей твір — справжній заповіт Шевченка для нації.

Уже в епіграфі твору — «Коли хто говорить: люблю Бога, а брата свого ненавидить, — лжа оце» — поет виразно вказував на свій ідеал: Україну як національну спільність, побудовану на засадах гуманної християнської моралі. Нація в поемі постає в образі одного дому. Тому ліричний герой важко переживає зло і неправду, які бачить у цьому домі.

Із провідної ідеї поеми — «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля» — випливало найперше завдання, дане землякам-українцям: дбати про державно-політичну незалежність України. «Розкуйтеся!» — це була остання мета поета. Але перш ніж позбутися політичного гноблення, треба було скинути ті кайдани, якими обмінювалися, які кували один на одного земляки-українці. Тому «Братайтеся!» — це вищий ступінь любові до України. Вищі верстви українців, як спостерігав Т. Шевченко, були глухими до потреб простого народу, не чули зойку покривджених не тільки російським царатом, але й ними людей. Вони так само «правдою торгують», «людей запрягають в тяжкі ярма». Поет закликає панство схаменутися, брататися з «нижчими» верствами українського народу, по-справжньому, а не на словах полюбити його. Це — головна настанова послання «І мертвим, і живим...», у якому поет не просить, а навіть благає панство обняти «найменшого брата», тобто поневолений трудящий люд, під покровом матері-України:

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами.

Найвищий ступінь любові до України поетові земляки виявили б тоді, коли шукали б для себе правди, волі і братерства не поза її межами — у Росії чи навіть у Західній Європі, а «у своїй хаті». «У чужому краю» для них не може бути «братерства братнього», бо воно можливе тільки на рідній землі. І це цілком природно. Цю одвічну правду поет стверджує образно і рішуче:

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра...

Злочин багатих Шевченкових земляків полягав не тільки в тому, що вони шукали в чужих краях «доброго добра», а й у тім, що занедбали національно-культурний розвиток України, стали зрадниками, перевертнями — «свого

цуралися». Таких Бог карає і навіть чужі люди проганяють. Здобутки науки і культури інших народів — дуже потрібні, без їх засвоєння неможливий національний прогрес у цих галузях, але занехаювати при цьому своє, рідне — просто недопустимо.

Заповіт для сучасників і нащадків досить промовистий:

Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.

З безмежної любові Шевченка до України і до земляків народилося це сміливе, гостре й одночасно дружнє поетичне слово, яке «неложними устами» не тільки сказало їм усю правду в очі, але намагалось повернути на праведну дорогу, збудити у них національну свідомість, спрямувати їхні зусилля для справи національно-політичного визволення України.

ВАРІАНТ 18

1. «Під найпильніший нагляд із заборonoю писати і малювати» — таким був вирок для **Б** *Т. Шевченка*.
2. Село Чорнухи на Полтавщині, Києво-Могилянська академія, придворна хорова капела в Петербурзі, сопілка і вівця, мандрівне життя, ідея «сродної» праці — це штрихи до життєвого і творчого шляху **Г** *Г. Сковороди*.
3. До одного літературного роду належать твори **Г** *«Інститутка», «Маруся»*.
4. Марко Вовчок — це псевдонім **В** *Марії Вілінської*.
5. Основні ознаки народної балади записано в рядку **В** *психологізм, незвичайність описуваних подій, метаморфоза, трагізм*.
6. У рядках з поеми «Кавказ»: «...Лягло костьми / Людей муштрованих чимало. / А сльоз, а крові? Напоїть / Всіх імператорів би стало / З дітьми і внуками втопить / В сльозах удов'їх», — автор втілює ідею **А** *гнівного осуду загарбницької політики російського самодержавства*.
7. Із 47 років життя 24 — у кріпацькій неволі, 10 — на засланні і лише 13 років — на волі — такий розподіл життєвого шляху **Г** *Тараса Шевченка*.
8. Автором творів «De libertate», «Бджола та Шершень» є **В** *Г. Сковорода*.
9. У рядках
Ой коли б ти, дівчинонько, була багатенька,
Взяв би тебе за рученьку, повів до батенька
використано **А** *звертання, емоційно забарвлену лексику*.
10. До всіх українців, але насамперед до інтелігенції звертається **В** *Т. Шевченко у посланні «І мертвим, і живим, і ненарожденним...»*.
11. «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» — це афоризм **В** *Григорія Сковороди*.
12. «Він був сином мужика — і став володарем у царстві Духа. Він був кріпаком — і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоучком — і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим...» — так І. Франко сказав про **В** *Т. Шевченка*.
13. Баладою є **Г** *«Ой на горі вогонь горить»*.
14. Представником українського бароко є **Б** *Григорій Сковорода*.
15. Таємницю безкінечної любові Бога до свого творіння, всепрощаючу любов батьків до своїх дітей розкрито у **А** *притчі про блудного сина*.
16. Семен Климовський є автором твору **Б** *«Їхав козак за Дунай»*.

17. Установіть відповідність між прізвищами письменників та псевдонімами, під якими вони відомі в літературі
- 1–Б Лариса Косач — Леся Українка
  - 2–В Марія Вілінська — Марко Вовчок
  - 3–Г Ольга Драгоманова-Косач — Олена Пчілка
  - 4–А Григорій Квітка — Основ'яненко
18. Установіть відповідність між героями одного твору
- 1–Г Терпилиха — виборний
  - 2–Б Устина — Прокіп
  - 3–А Анхіз — Евріал
  - 4–В Петро Шраменко — Брюховецький
19. Установіть відповідність між авторами та героями їх творів
- 1–Д Т. Шевченко — Лейба
  - 2–Б Марко Вовчок — Устина
  - 3–Г М. Гоголь — Андрій
  - 4–А І. Котляревський — Зевс
20. Установіть відповідність між героями творів та жанрами, до яких ці твори належать
- 1–В Орел — поема
  - 2–Б Гвинтовка — роман
  - 3–Г Бджола — байка
  - 4–А панночка — повість
21. Бурлескно-травестійною поемою є *«Енеїда»*.
22. Послання, памфлет, трактат — це *жанри полемічної літератури*.
23. Житійна проза, панегірики, апокрифи, шкільна драма, ода — це *найпоширеніші жанри давньої літератури*.
24. Суржиком і канцеляризмами розмовляють герої твору *«Наталка Полтавка»*.
25. Які основні риси українського бароко та які найвидатніші представники цього літературного стилю вам відомі?

Розквіт бароко (від італійського *barocco* — дивний, химерний) в українській літературі припадає на XVII–XVIII століття. Для літератури епохи Бароко були характерними мотиви проминання часу, мінливості й химерності людської долі.

Науковці по-різному трактують бароко: як літературну добу, як мистецький рух взагалі, як своєрідний стиль і спосіб мислення. Євген Маланюк зазначав, що бароко — це мозаїка запізнілого Ренесансу (Відродження) і Реформації, які зустріли «на терені нашої Батьківщини величезні поклади культури ще Київської держави середньовіччя». В основі багатьох віршів епохи Ба-

роко лежать притчі зі Святого Письма, описи життя святих чи античні міфи. Цікаво, як стверджують науковці, що в таких віршах співіснують образи-символи різних епох, різних народів.

Основними ознаками бароко в літературі слід вважати метафоричність та символізм. До того ж таким творам притаманні піднесеність стилю, пишномовність, багатуша образна система. Постійну увагу авторів викликали такі образи, як виноградна лоза, душа, смерть.

Яскравими представниками барокової поезії були вірші Лазаря Барановича, Івана Максимовича, Григорія Сковороди, а також Климентія Зіновієва, який залишив нам у спадок близько двох тисяч народних приказок і прислів'їв у «Приповістях посполитих» та близько трьох сотень своїх оригінальних віршів.

Свої патріотичні почуття представники бароко сміливо виявляли у творах. Наприклад, Климентій Зіновієв, оспівуючи простих людей, навіть Бога називає першим гончарем (бо він зліпив Адама і Єву з глини), гіперболізує силу запорожців («Про людей православних»).

Серед прозових творів барокові ознаки виявилися також у збірниках проповідей Лазаря Барановича («Меч духовний»), Іоанікія Галятовського («Ключ розуміння»), Антонія Радивиловського («Огородок Марії Богородиці») та в козацьких літописах Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка.

Таким чином, українська література епохи Бароко відображала набуток світової літератури епохи Ренесансу, відтворюючи у поезії чільних представників народу як релігійні, філософські, так і патріотичні мотиви.

ВАРІАНТ 19

1. «Батьком» української прози, автором сентиментально-реалістичної повісті є **Г** *Г. Квітка-Основ'яненко*.
2. Перу Марка Вовчка належить твір **Б** *«Інститутка»*.
3. На основі листування двох ченців укладено **Б** *Кисво-Печерський па-терик*.
4. Зачинателем нової української літератури вважають **Г** *І. Котляревського*.
5. Остап і Андрій є героями **Б** *повісті*.
6. Євген Гребінка — це **Б** *байкар, поет-романтик*.
7. Антиподом до образу Брюховецького в «Чорній раді» є образ **А** *Сомка*.
8. «Спасибі хоч за те, що не б'ють десять раз на день, як от по інших чуємо», — каже героїня твору **А** *«Інститутка»*.
9. Твори Т. Шевченка «Катерина», «До Основ'яненка» входять до творчого періоду **Б** *ранньої творчості*.
10. Споріднена праця, за філософією Г. Сковороди, звеселяє **А** *душу*.
11. «Борітеся — поборете!» — закликає Т. Шевченко у творі **В** *«Кавказ»*.
12. «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» за жанром — **А** *послання*.
13. Першим у світі антиколоніальним твором називають твір Т. Шевченка **В** *«Кавказ»*.
14. Конфлікт у романі «Чорна рада» має характер **А** *соціальний*.
15. Розповідь про зваблення дівчиною-русалкою молодого рибалки, котрий піддався її чарам і пропав на дні ріки, — тема твору, автором якого є **Г** *П. Гулак-Артемівський*.
16. Один з перших «творців людової повісті» — **Г** *Г. Квітка-Основ'яненко*.
17. Установіть відповідність між темою та назвою твору, у якому вона простежується
  - 1—Д соціальні суперечності між селянами-кріпаками й поміщиками, умови життя кріпаків у панському маєтку, негативний вплив на людину дореформених реалій — «Інститутка»
  - 2—В зображення історичних подій у Ніжині 1663 р. — доби Руїни — «Чорна рада»
  - 3—Г зображення життя українського селянства, праці, побуту і звичаїв народу — «Маруся»
  - 4—Б глузливе зображення панівного класу України XVIII ст. з його паразитизмом, жорстокістю, хабарництвом, пияцтвом, соціальною й моральною нікчемністю — «Енеїда»

18. Установіть відповідність між літературними характеристиками та героями літературних творів
- 1—Д «Один живу на світі, як билинка на полі. Сирота — без роду, без племені, без талану, без приюту... Що робить — і сам не знаю. Був у городі, шукав місця, але скрізь опізнився» — Микола («Наталка Полтавка»)
  - 2—А «Був парень на усе село, де жив. Батькові і матері слухняний, старшим себе покірний, меж товариством друзяка, ні півслова ніколи не збрехав, горілки не впивавсь і п'яниць не терпів, з ледачими не водивсь, а до церкви? Так хоч би і маленький празник, тільки піп у дзвін — він вже й там» — Наум Дрот («Маруся»)
  - 3—Б «Юриста завзятий і хапун такий, що із рідного батька злупить!» — Тетерваковський («Наталка Полтавка»)
  - 4—В «Чоловічок сей був у короткій старенькій свитині, в полатаних штанях, чоботи шкапові, попротоптувані — і пучки видно... Так наче собі чоловічок простенький, тихенький...» — Брюховецький («Чорна рада»)
19. Установіть відповідність
- 1—В епос — «Чорна рада»
  - 2—Г лірика — «Росли укупочці, зросли...»
  - 3—Б ліро-епос — «Катерина»
  - 4—А драма — «Наталка Полтавка»
20. Установіть відповідність між збірками та їх авторами
- 1—Д Києво-Печерський патерик — ченці Симон, Полікарп
  - 2—А «Сад божественних пісень» — Г. Сковорода
  - 3—Б «Маруся» — Г. Квітка-Основ'яненко
  - 4—Г «Три літа» — Т. Шевченко
21. Першою україномовною повістю нової української літератури є твір «*Маруся*».
22. До поетичної спадщини Г. Сковороди належить збірка «*Сад божественних пісень*».
23. Один з художніх напрямів у літературі й мистецтві, для якого основною проблемою є взаємини людини й суспільства, середовища, вплив соціально-історичних обставин на формування духовного світу, характеру особистості, героя твору, — це *реалізм*.
24. «Повість минулих літ» є найбільш відомим зразком *монументалізму*.
25. Проілюструйте прикладами з вивчених творів ідею утвердження людських чеснот у байках Григорія Сковороди.

Як байкар Григорій Сковорода мав своїх попередників в Україні, проте він пішов далі від них, виділивши байку в самостійний жанр. Свідченням

цього була його збірка «Басні Харьковскія» (1774). Тому Сковороду вважають зачинателем української літературної байки.

Збірка «Басні Харьковскія» складається із 30 байок, які мають дидактичне і філософське спрямування. Автор роздумує над багатьма явищами сучасного йому життя. Його цікавили не стільки побутові явища, скільки людська природа, душа людини, її серце.

Основну групу байок Сковорода присвятив прославленню суспільно-корисної, «сродної» праці, відповідної природним покликанням і здібностям людини. Так, у байці «Бджола та Шершень» письменник розкриває суспільне й моральне значення праці. Перша частина байки — це короткий діалог між працювитою Бджолою і дармоїдом Шершем. Шершень називає Бджолу «глупою» за те, що вона так пильно трудиться, а плоди її праці забирають люди. Бджола відповідає, що їм, бджолам, набагато приємніше саме збирати мед, ніж його споживати: «К сему мы рождены».

А далі йде повчальна частина — «сила». Автор роз'яснює, що Шершень — це людина, яка живе «хищенням чуждаго» і лише для того, щоб їсти і пити. А Бджола — це «герб мудраго человека», що займається «сродною» працею.

Сковорода впродовж усього життя роздумував над проблемою «сродності». Сенс життя в тому, щоб знайти себе у творчій праці на благо інших. На прикладі тварин (собаки й kota) автор розвиває цю ідею: «И нет радостнее, как жить по натуре». Свої роздуми про те, що треба вчитися жити згідно з природою, він підсумовує цитатою з Епікура: «Благодарение блаженной натуре за то, что нужное сделала нетрудным, а трудное ненужным». А вся байка завершується словами апостола Павла: «Иже есть всяческая во всем...» Усе на світі має глибокий зміст («всяческая во всем»), і завдання людини цей зміст знаходити насамперед у своїй душі, у своєму серці й у всьому суццюму.

У ряді байок («Собака і Вовк», «Соловей, Жайворонок і Дрізд») Сковорода прославляє дружбу людей. У байці «Собака і Вовк» автор називає своїх персонажів античними іменами (пастух Тітир, собаки Левкон і Фіридам), немовби підкреслюючи цим самим важливість теми.

Дві собаки, які жили у великій дружбі, прославились серед диких і домашніх тварин. Вовк, «побужден их славою», намагався стати третім їх другом. Він розказав собакам про своє знатне походження і «модні науки», які вивчав. А щоб ще більше прихилити до себе собак, нагадав, що він у чомусь схожий на них — «голосом і волосом». І цитує латинське прислів'я: «Бог веде подібне до подібного». Однак собаки не погоджуються на дружбу з Вовком, хоч він і в чомусь подібний до них, бо серце його «далече отстоит». Єднаючись, люди мусять бути чесними, мати єдність сердець і поглядів. У Вовка ж — «лукавий взор», «косо» спрямований на баранчика. У «силі»

стверджена думка про те, що дружбу може утвердити тільки «сердце, в мыслях согласное, и одинокая честность».

Отже, байки Сковороди були значним досягненням у цьому жанрі в давній українській літературі. Письменник через алегорії утверджував у них найвищі людські чесноти: працьовитість, скромність, чесність, порядність — і вивів цей жанр на самостійний шлях розвитку.

ВАРІАНТ 20

1. Мотив вірності, закоханості молодих сердець звучить у пісні **А** «*Місяць на небі, зіроньки сяють*».
2. Мотивом суму, роздумів про зраду, невірність пройнята пісня **Б** «*Цвіте терен, цвіте терен*».
3. Життя Марусі Чурай — це **Г** *поетична народна легенда*.
4. Твори «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», «До Основ'яненка» об'єднує **Б** *жанр*.
5. Стали основою людської моралі **Г** *десять заповідей Божих*.
6. Масштабність, величавість, суворість, зосередження уваги на змісті, чіткість, простота композиції та синтаксису характерні для напрямку **В** *монументалізму*.
7. «Повість минулих літ», «Повчання дітям» Володимира Мономаха — це зразки **Г** *монументалізму*.
8. Листування початку XIII ст. двох печерських ченців Полікарпа і Симона лежить в основі **Б** *Києво-Печерського патерика*.
9. «Козак-віршотворець... за сім грецьких мудреців був славніший і шанованіший між побратимами його козаками, що він промовляв високоштитльними віршами...» — це **Б** *Семен Климовський*.
10. Праматір'ю українського театру вважають твір **Г** «*Наталка Полтавка*».
11. «Любов впливає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» — це афоризм **А** *Г. Сковороди*.
12. «Із числа тих, корінних, старих полковників: весь був створений для військової тривоги і відрізнявся грубою прямою свого характеру» — так описує свого героя **Г** *Микола Гоголь*.
13. Автором збірки духовної лірики є **В** *Г. Сковорода*.
14. Езопівською мовою написано твір **А** «*Енеїда*».
15. В «Енеїді» автор зображує українське суспільство **Б** *XVIII ст.*
16. Центральний конфлікт у «Наталці Полтавці» — **В** *моральний*.
17. Установіть відповідність
  - 1–Б «Повість минулих літ» — монументалізм
  - 2–А «Літопис Григорія Грабянки» — бароко
  - 3–Г «Маруся» — сентименталізм
  - 4–Д «Катерина» — романтизм

18. Установіть відповідність

- 1–Д «Ходить сон коло вікон...» — колискова
2–В «Ой на горі вогонь горить» — балада
3–Б «Цвіте терен, цвіте терен...» — родинно-побутова пісня
4–Г «Купайло, Купайло...» — календарно-обрядова пісня

19. Установіть відповідність

- 1–Д В своїй хаті своя й правда, — «І мертвим, і живим, і ненарожденим...»
І сила, і воля...
2–В Борітеся — поборете, — «Кавказ»
Вам Бог помагає!..
3–Б Ми не лукавили з тобою, — «Доля»
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою...
4–А Наша дума, наша пісня — «До Основ'яненка»
Не вмере, не загине...

20. Установіть відповідність

- 1–Г елементи традиційного сюжету — експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка
2–А складники композиції — сюжет і позасюжетні елементи
3–В літературні напрями — бароко, класицизм, романтизм
4–Б жанри епосу — новела, оповідання, роман, повість

21. За літературним родом «Рибалка» — це *ліро-епос*.

22. У композиції твору П. Куліша «Чорна рада» використано наскрізний мотив *дороги*.

23. У жанрі послання творили (записати не менше двох прізвищ) *І. Вишньовський, Т. Шевченко*.

24. «Енеїду» І. Котляревського вважають *першим твором нової української літератури*.

25. Які основні риси та провідні мотиви українських народних балад?

Балади — один з найулюбленіших видів словесної творчості нашого народу. У центрі балади — людська доля. Сюжет балади стислий, оповідь зосереджена навколо одного, але найважливішого його вузла, і ведеться вона швидко, без уповільнень.

Основні риси народних балад:

- усна форма побутування;
- часте поєднання реального з фантастичним;
- невелика кількість персонажів;
- підкреслена узагальненість;
- відсутність деталізації;

- стислість у викладі матеріалу;
- «магічна» музичність;
- композиція (вступ, основна частина, висновок);
- гостросюжетність.

Тематика балад надзвичайно різноманітна:

- родинно-побутові (взаємини між батьками й дітьми, братами й сестрами);
- історичні (змальовується козацьке життя, смерть козака на полі бою);
- міфологічні (перетворення людини на рослину, тварину, птаха; розуміння нею природи);
- про кохання (розкриваються почуття кохання й ненависті, образи й ревності).

Народні балади близькі до історичних пісень. Але якщо в історичних піснях на першому місці — правдиве зображення конкретної події чи конкретного героя, то в баладі основним є висловлення глибоких переживань, що викликані цими подіями. Вони відзначаються виразною драматичною напруженістю, відображають фантастичні й трагічні події з життя.

Одними з надзвичайно цікавих є балади на історичні теми, у яких розповідається про героїчну й водночас трагічну історію нашого народу.

«Ой на горі вогонь горить» — одна з найулюбленіших українських балад. У ній оспівується трагічна доля козака, який після бою в долині лежав «порубаний», «постріляний».

Соціально-побутова балада «Ой летіла стріла» — це сумна розповідь про загибель удовиноного сина й безмежну материнську любов і тугу за дитиною: «Де матінка плаче, там Дунай розлився...»

Отже, балади, як давні невеличкі поеми, складені для співу, посідають почесне місце поряд з думами, ліричними піснями у фольклорі, де народ зумів поетично висловити актуальні проблеми історичного розвитку й розкрити долю людини, красу її душі.